

ODSJEK SOCIOLOGIJA

„UTICAJ SPORTSKIH KLADIONICA NA PONAŠANJE I
KULTURU ŽIVLJENJA MLADIH U SARAJEVU“

-magistarski rad-

Kandidat
Elvis Dalifi
Broj indexa: 317

Mentor
Doc. dr. Sarina Bakić

Sarajevo, juli 2020

Sadržaj

Uvod.....	4
1. Teorijsko – metodološki dio	6
1.1. Problem istraživanja	6
1.2. Predmet istraživanja	6
1.3. Kategorijalno-pojmovna analiza	6
2. Ciljevi istraživanja	8
2.1. Znanstveni (spoznajni) ciljevi istraživanja.....	8
2.2. Društveno (pragmatički) ciljevi istraživanja.....	8
3. Sistem hipoteza	8
3.1. Generalna hipoteza	8
3.2. Pomoćne (popratne) hipoteze.....	8
4. Metode istraživanja.....	9
4.1. Tehnike istraživanja	9
4.2. Uzorak istraživanja	9
4.3. Ciljna grupa	9
4.4. Područje istraživanja	9
5. Vremenski plan istraživanja.....	9
6. Igra i kultura.....	10
7. Igra i sport.....	12
8. Kocka sa sociološkog aspekta.....	14
8.1. Ovisnost.....	15
8.1.1. Simptomi ovisnosti o kockanju	17
8.1.2. Tipovi kockara	18
8.2. Društveno-politička reakcija na problem kockanja	19
8.3. Stav religije po pitanju kocke	23
8.3.1. Kocka u islamu	23
8.3.2. Stav kršćanstva	24
8.3.3. Protestantska etika i kockanje	25
8.4. Uticaj kocke na brak i porodicu.....	26
8.4.1. Socijalne implikacije ovisnosti o kockanju na porodične situacije	27
8.5. Mediji i klađenje.....	28

9. Mladi i društvo.....	33
9.1. Ko su mladi?.....	33
9.2. Mladi kao nosioci društvenih promjena u BiH.....	34
9.3. (Ne)zaposlenost i slobodno vrijeme mladih.....	34
10. Kulturni život mladih koji posjećuju kladionice.....	35
10.1. O sportskom klađenju iz ugla psihologije (analiza intervjua).....	35
10.2. Analiza intervjua sa uposlenicom sportske kladionice.....	38
10.3. Analiza rezultata ankete.....	41
11 Zaključak.....	59
12 Bibliografija.....	61
Prilog.....	64

Uvod

Područje istraživanja, u koje spada tema „Uticaj sportskih kladionica na ponašanje i kulturu življenja mladih u Sarajevu“ je interdisciplinarnog karaktera, a naročito zadire u područje istraživanja psihologije. Uticaj koji može proizvesti upotreba sportskih kladionica se odražava individualno, ali neminovno ima društveni karakter i ostavlja trag na cjelokupnu zajednicu, pa je tako važno ovakvu temu analizirati iz ugla opće sociologije, ali i socioloških disciplina, poput sociologije sporta i sociologije kulture. Jedan od uzroka diferenciranja navedenih socioloških disciplina jeste potreba za empirijskim istraživanjima koja su se bavila određenim društvenim fenomenima, a koji su se odnosili na kulturu, sport i druge fenomene društvene zajednice. To je ujedno i jedna od glavnih potrebnih karakteristika koje ove naučne discipline posjeduju za istraživanje gore navedene teme.

Da je u BiH došlo do velikih promjena sistema vrijednosti pa i same kulture potvrđuje i UNICEF-ovo istraživanje o mladima koje je sprovedeno 2016. godine gdje se navodi da „Alkoholizam, narkomanija, delinkvencija i ovisnost o kockanju, iako nominalno predstavljaju problem, mladi ih ne percipiraju kao problem. Kako izjavljuju, navedene pojavnosti toliko su učestale u društvu da su jednostavno navikli na njih i ne vide ih kao realan problem, prije kao svakodnevicu.“ (Glasovi mladih, 2016) Ukoliko određenom problemu ne pridajemo značaj, on postane dio naše svakodnevnice kulture života, i upravo zbog ovakvog odnosa društvo sve više biva opterećeno problemima ovisnosti o alkoholu, drogama, zatim o kockanju, što za sobom često povlači druge negativne uticaje, poput nasilja, razaranja porodica, narušavanje odrastanja u zdravom okruženju, što često vodi maloljetničkoj delikvenciji.

Razvojem civilizacije ljudsko ponašanje i način života su napredovali i čovjek je stvarao nove mogućnosti egzistencije, rada, ali i razonode i zabave. Moderno, odnosno postmoderno doba odlikuje brojna pozitivna i pohvalna dostignuća, u znanstvenom, tehnološkom kao i svakom drugom domenu, ali je čovjek pri korištenju svojih otkrića istovremeno u zamci da sam sebi naštetiti i degradira humanizam i sve pozitivne vrijednosti ljudske zajednice.

Kroz kulturne i sportske aktivnosti čovjek razvija svoj um, duh i tijelo, dakle, brojne su beneficije kulturnih, umjetničkih sadržaja, i sportskog, rekreativnog i profesionalnog djelovanja. Ali istovremeno je čovjekova težnja za profitom, za materijalnom dobiti sve veća i samim tim se narušava kvalitet kulturno-sportskih sadržaja, potiskuju se vrijednosti, a u prvi plan se stavlja kvantitet ponuđenog izbora, jeftina zabava kojom se ostvaruje kratkoročno

uživanje, prepuštanje nagonima, i isključivanje kritičke svijesti. Jedan od vidova zabave koja ujedno nudi mogućnost dobitka jesu igre na sreću, a jako je popularno sportsko klađenje, naročito među mlađom populacijom. Sportske kladionice su sve dostupnije i izuzetno su primamljive jer su predstavljene kao jeftin način zarade, pritom razvojem tehnologije, koju sve učestalije koriste mladi, omogućeno je i online klađenje, a koje je podložnije manipulaciji.

Kako se odražava upotreba sportskih kladionica na način života i ponašanje mladih ljudi u Sarajevu, koliko vremena mladi ljudi posvećuju sportskim aktivnostima, te kulturnim sadržajima, odnosno da li je mlađima ipak primamljivije sportsko klađenje i da li na taj način nastoje ostvariti profit ili se trude to postići radom i zalaganjem su neka od pitanja koja smo nastojali istražiti i koje ćemo pokušati obrazložiti u nastavku rada.

1. Teorijsko – metodološki dio

1.1. Problem istraživanja

Tema magistarskog rada koja je izabrana jeste „Uticaj sportskih kladionica na ponašanje i kulturu življenja mladih u Sarajevu“. U našem bosanskohercegovačkom društvu ili konkretnije u samom gradu Sarajevu ovaj problem je toliko izražen i aktuelan da nijedan sociolog ne može, a da ga ne primjeti. S obzirom da je tema aktuelna i neistražena samim tim je i izazovna za istraživanje, jer je posjećenost kladionica veća nego ikada prije.

Da je sistem vrijednosti u našem društvu podložan velikim promjenama pa možemo slobodno reći i poremećen svjedoči to da je broj kladionica u stalnom porastu, trenutno u FBiH oko 2523. (<http://balkans.aljazeera.net/vijesti/u-fbih-broj-kladionica-u-naglom-porastu>, 26.03.2018.) Dok na drugoj strani imamo trend zatvaranja kulturnih institucija poput Zemaljskog muzeja u Sarajevu, dok su i ostale institucije ove vrste na „staklenim nogama“. Ovaj trend je dovoljan podsticaj za ozbiljno pristupanje ovom istraživačkom (magistarskom) radu.

1.2. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja jeste dati uvid u to kako kladionice utiču na ponašanje mladih, psihološko-socijalni profil mladih koji posjećuju kladionice, da li kladionice utiču na manjkavost pri angažmanu u kulturnom životu mladih u Sarajevu, iz kojih razloga mladi posjećuju kladionice: da li se radi o igri i zabavi ili iz materijalnih razloga, ili je riječ o nečemu trećem, te koje posljedice mogu nastati ukoliko se ovaj trend popularnosti kladenja nastavi.

1.3. Kategorijalno-pojmovna analiza

U ovom dijelu rada, definirat ćemo najvažnije pojmove koji su korišteni u istraživanju, a to su: kultura, sportsko kladenje, mladi, ovisnost, agresivnost.

Kultura predstavlja „način života članova određenih zajednica, zbirka ideja i navika koje oni uče, koje su im zajedničke i koje se prenose sa naraštaja na naraštaj.“ (Haralambos, Holborn, 2002: 4)

Prema općim odredbama Zakona o igrama na sreću, koji je usvojio Parlament Federacije Bosne i Hercegovine na sjednici Predstavničkog doma 04.06.2014. godine i na sjednici Doma naroda 08.06.2015. godine, *Igre klađenja na sportske rezultate i druge neizvjesne događaje* (kladioničke igre) su „posebne igre na sreću u kojima učesnici (igrači) pogađaju ishode sportskih događaja i drugih neizvjesnih događaja predloženih od priređivača klađenja i odobrenih od strane Ministarstva, gdje okolnost koja odlučuje o dobitku ili gubitku ne smije biti nikome unaprijed poznata i mora biti takve naravi da na nju ne mogu utjecati ni priređivač ni igrači, a iznos dobitka ovisi o visini uloga po kombinaciji i o koeficijentu pojedinog događaja.“ (Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, 2015: 60)

Mladi su osobe koje pripadaju populaciji uzrasta od 15 do 30 godina. Vesna Štefančić navodi sljedeće: „Kohorta koja ne uzima u obzir populaciju od navršene 30. godine i starije (npr. do 35. godine) zapravo isključuje činjenicu da su osobe u dobnoj skupini od 30. do 35. godine mladi, iako su po svojem stupnju zrelosti i pripremljenosti za svijet rada znatno bliži populaciji mladih od 25. do 30. godine.“ (Štefančić, 2010: 10) Ona također navodi pojam nehomogenosti populacije mladih koji definira kao skupinu koja je unutar sebe raslojena sukladno diferenciranosti društva.

Sljedeći pojam koji ćemo definirati je *ovisnost*. Prema definiciji Svjetske zdravstvene organizacije „ovisnost je duševno, a ponekad i tjelesno stanje koje nastaje međudjelovanjem živog organizma i sredstva ovisnosti.“ (<https://www.centarzdavlja.hr/zdrav-zivot/pregledi-dijagnoze-i-zahvati/ovisnosti/>, 08.01.2017.) Postoji više vrsta ovisnosti: ovisnost o narkotičkim sredstvima, ovisnost o alkoholu, kocki, cigaretama, ali i ovisnost o nekim osobama, na primjer ljubavni partner.

Agresivnost jeste tendencija da se ponaša na agresivan način, da se napada ili nanosi šteta sebi (autoagresija) ili drugome. I pored velikog broja istraživanja, ne postoji opštije prihvaćena definicija agresivnog ponašanja, već se ono najčešće situaciono definiše. (Sociološki leksikon, 1992: 3)

2. Ciljevi istraživanja

2.1. Znanstveni (spoznajni) ciljevi istraživanja

Cilj istraživanja jeste analizirati utjecaj sportskih kladionica na ponašanje mladih u Sarajevu. Utvrditi razloge zbog kojih se mladi ljudi opredjeljuju za odlazak u sportske kladinoce, koje je prosječno vrijeme koje provode na ovim mjestima i koje su posljedice ove aktivnosti. Glavni akcenat istraživanja odnosit će se na to kako sportske kladionice utiču na kulturu življenja mladih to jest u kojoj mjeri mladi mijenjaju svoj kulturni život zbog kladionica i kockanja.

2.2. Društveno (pragmatički) ciljevi istraživanja

Dobijene rezultate istraživanja smo detaljno analizirali i pokušali ukazati na uzrok problema, koji smo detaljno opisali i predočili da bi samo istraživanje dalo neke determinante u rješavanju ovog problema. Cilj istraživanja jeste da pokaže koji su faktori doprinijeli da mladi puno više vode računa o kockanju nego o bilo kojim elementima kulture i kulturnog života.

3. Sistem hipoteza

3.1. Generalna hipoteza

Sportske kladionice utiču negativno na ponašanje i kulturu življenja mladih u Sarajevu.

3.2. Pomoćne (popratne) hipoteze

Mladi ljudi su zbog posjećivanja sportskih kladionica skloniji promjenama u ponašanju i kulturi življenja.

4. Metode istraživanja

- Komparativna, kvalitativna, kvantitativna, analiza sadržaja.

4.1. Tehnike istraživanja

- Anketa i intervju.

4.2. Uzorak istraživanja

- Od 300 do 500 ispitanika.

4.3. Ciljna grupa

Mladi od 18-25 godina.

4.4. Područje istraživanja

- Područje Grada Sarajeva.

5. Vremenski plan istraživanja

Za teorijsku osnovu, kreiranje anketnog upitnika, definisanje adekvatne populacije, odabir reprezentativnog uzorka, osiguravanje materijalno-tehničkih pretpostavki za realizaciju istraživanja, provedbu terenskog dijela istraživanja i obradu podataka potrebno je oko 4 mjeseca intenzivnog rada.

6. Igra i kultura

Kultura i društvo su isprepleteni, ne postoji društvo bez kulture niti kultura bez skupine pojedinaca koji bi preko nje iskazivali svoj identitet. „Kultura označava način života pojedinaca u društvu ili društvenim skupinama.“ (Giddens, 2007: 22) Specifični kulturni obrasci ponašanja oblikuju način razmišljanja pripadnika određene etničke grupe, kao i njegov način reguliranja problema vezanih uz njegov individualni identitet zajedno s odnosom prema drugačijem i stranom, prema drugom. Preko odnosa prema strancima, kulturnih predrasuda te sastavnica kulturnog karaktera kao što su simbol, običaj i jezik, prikazat će se povezanost kulturnog i osobnog identiteta na putu izgradnje konačnog cjelovitog identiteta, kao i problemi koji taj proces oblikovanja nosi sa sobom. (<http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/6263/1/PitanjeidentitetauprozamaPetreH%C5%AFlove.pdf>, 16.09.2018.) Postoji malo sumnje da naše kulturno porijeklo može imati prilično veliki utjecaj na naše ponašanje i razmišljanje. Također, na kvalitetu života koji uživamo ne može a da ne utječe naše kulturno porijeklo. Svakako može utjecati na našu svijest o identitetu i našu percepciju veza sa skupinama čijim se članovima smatramo. Skeptični smo po pitanju ne samo priznavanja osnovne važnosti kulture kod ljudske percepcije i ponašanja. Tiče se načina na koji se kultura ponekad gleda, dosta samovoljno, kao središnji, neumoljiv i potpuno neovisan faktor društvenih neprilika. Naši kulturni identiteti mogu biti iznimno važni, ali ne stoje jednostavno sami i nisu udaljeni od drugih utjecaja na naše razumijevanje i prioritete. (Amartya, 2007: 101)

Veliki je broj autora koji su se bavili izučavanjem i definisanjem pojma kulture. Prilikom određenja kulture većina autora upotrebljava pojmove normi i obrazaca, vrijednosti i simbola. Kao primjer može da posluži definicija koju su zajednički stvorili Kreber i Parsons. Oni definišu kulturu kao "prenesene i stvorene sadržaje i obrasce vrijednosti i drugih simboličkih sistema, koji formiraju ljudsko ponašanje i, također, proizvode (artefacts) kao rezultate ponašanja." (Klosovska, 2003) Norme, obrasci, vrijednosti i simboli su pojmovi koji pružaju temelje istraživaču da sa aspekta kulture, određenu društvenu pojavu ili aktivnost prikaže onakvom kakva ona zaista jeste.

Dakle, akcenat je na duhovnom razvoju ljudi, jačanje intelekta putem kulturnih sadržaja, poput muzike, predstava, filmova, slikarstva, arhitekture dok je kroz sportske aktivnosti moguće ojačati tijelo, ali svakako i kroz sport i kulturu bi se trebale prožimati vrijednosti koje će unaprijediti čovjekov život.

Čovjek je razumno biće, on radi, ali se i zabavlja, kako ga Huizinga označuje *homo ludens*. On i u čovjekovoj kulturi pronalazi elemente igre, koja, kako navodi, omogućava čovjeku da spozna vlastiti duh. „Iako je igranje duhovna djelatnost, ono po sebi ne posjeduje nikakvu moralnu namjenu: ni vrlinu ni grijeh.“ (Huizinga, 1992: 14) Igra koja duhovno, intelektualno, moralno, fizički poboljšava život čovjeka je samim tim približnija kulturi, smatra Huizinga.

Napetost, nesigurnost, natjecanje su neke od odlika igre, i kao takve su prisutne i kod igri na sreću, međutim, jedina dobit koja se može priskrbiti igrama na sreću jeste, potencijalno, materijalni dobitak. „U igrama na sreću napetost se gledaocima nadaje tek u neznatnoj mjeri. Kockanje je, samo po sebi, značajna kulturna pojava, pa ipak moramo reći da je za kulturu neplodna. Ono ni duhu ni životu ne donosi nikakve dobiti.“ (Huizinga, 1992: 48-49) Dakle, kockanje, koje je čovjek osmislio, iako konstatno prisutno u kulturi čovjeka ipak ne doprinosi razvoju i napretku kulture življenja.

Ako se vodimo ovom teorijom moglo bi se reći da u Sarajevu sportske kladionice mogu da izrode novu kulturu mladih ljudi, koji bi mogli svoju ekonomsku, kulturnu i socijalnu egzistenciju primarno crpiti iz njih samih. U Bosni i Hercegovini posluje veliki broj sportskih kladionica. U prosjeku naspram broja stanovnika ima ih više nego u zemljama u kojima igre na sreću čine sastavni dio njihove kulture, tj. tamo gdje su i nastale. (Skoko, 2010)

U analizi kulture jedan od najznačajnijih autora A. Williams daje definiciju *socijalne* kulture u kojoj kaže da je socijalna analiza kulture „pojašnjenje značenja i vrijednosti koje su implicitne i eksplicitne u posebnom načinu života, u posebnoj kulturi.“ (<http://fabrikaknjiga.co.rs/rec/64/235.pdf>: 240) Upravo se analizom socijalne kulture, može pokazati koja su to značenja i vrijednosti mladih koji oni usvajaju u njihovom načinu života, a koja su povezana sa kladenjem.

Da kladenje postaje sve prisutniji problem u našoj kulturi govori i definicija Ralpa Lintona koju su iskoristili Haralambos i Holborn u „Sociološkim perspektivama“, gdje kulturu definišu kao način života. Prema njihovom mišljenju kultura predstavlja „način života članova određenih zajednica, zbirka ideja i navika koje oni uče, koje su im zajedničke i koje se prenose sa naraštaja na naraštaj.“ (Haralambos, Holborn, 2002: 4)

Sve ove definicije nam daju jasniju sliku o tome da problem velike posjećenosti kladionicama mijenja kulturni život većine mladih u Kantonu Sarajevo. O tome kako ga mijenja i o kolikom je broju mladih riječ obrazložiti ćemo u nastavku istraživanja.

7. Igra i sport

Sport je društveni fenomen koji je potrebno analizirati i pratiti razvoj, te utvrđivati zakonitosti, a upravo je sociologija sporta zadužena za taj domen. "Nastao kao igra i zabava u svom razvojnem putu kao kulturna, ekonomska, psihološka, kulturna, politička, pravna i društvena sadržajnost, sport je u industrijskom društvu postao i insitucionalni oblik društvene aktivnosti." (Žiga, Đozić, 2013: 376) Sport kao značajan društveni fenomen važan je segment kulturnog, odgojno-obrazovnog, religijskog, ekonomskog, privrednog ambijenta jednog društva. U prilog tome govore i Žiga i Đozić, koji prenose viđenje Zoran Žugića i njegovo određenje sporta "kao igru ali i kao strukturalnu djelatnost čovjeka kao bića kulture." (Žiga, Đozić, 2013: 379) Sport doprinosi razvoju čovjekove ličnosti, doprinosi sistemu vrijednosti jednog društva i afirmativnog stila života.

Igra bi se mogla odrediti kao aktivnost koja je sama sebi svrha i u sklopu koje se čovjek oslobađa i prepušta užitku, pritom ne razmišljajući o ishodu i rezultatu, i sport bi se djelomično mogao odrediti kao istinska igra, ali ipak diferencijacijom sporta se došlo do stepena kada je borba za rezultat postala itekako bitna, odnosno sport je poprimio izuzetan takmičarski i konkurentski karakter. Pristup sportu je zato više disciplinovan, kontrolisan, ulaže se veliki i fizički i psihički napor za postizanje uspjeha, razvijaju se taktike za postizanje što boljih rezultata, a dok je igra sasvim spontana i bezbrižna aktivnost. Upravo je rezultat postao bitan ne samo direktnim učesnicima u takmičenju, već i samoj publici kojoj je ponuđena mogućnost predviđanja rezultata u vidu sportskog klađenja. To je jedan od elemenata komercijalizovanog pristupa sportu radi ostvarenja što veće dobiti. Čovjek je našao način da i igru unovči, da je učini primamljivom svakom pojedincu koji uz malo ulaganja i sreće može puno zaraditi na brz i lagan način. Upravo se te igre na sreću vrlo često vežu za sport, aktivnost kojom ljudi mogu steći nove vještine, održati tijelo zdravim i ojačati ga, ali i učvrstiti i steći nove vrijednosti koje mogu ojačati čovjekov duh.

Dakle, sport se ne može svesti isključivo na puku igru, niti tjelesnu aktivnost, on je povezan sa svim segmentima društva i duboko je ukorijenjen u kulturu svakog društva. I kao takav značajno utiče na kulturu življenja ljudi jednog društva, a naročito mlađe populacije. U izrazito potrošačkom društvu, kakvo je danas, i u sklopu sporta je osmišljen način jako primamljive zabave za publiku uz predstavljenu mogućnost postizanja dobitka uz malo sreće. Riječ je o sportskom klađenju prilikom kojeg ljudi ulažu određeni novac i prognoziraju rezultat prilikom čega bi uz malo sreće svoj ulog mogli uvećati. Publika, strasne pristalice sporta ili oni koji žele okušati sreću upražnjavaju sportsko klađenje, koje je itekako

zastupljeno u javnom prostoru i na neki način nametnuto potencijalnim korisnicima. Naročito su mladi ljudi izloženi uticaju takve propagande jer je njihova znatiželja veća, a pritom je svijest o potencijalnim lošim posljedicama manja.

U industriji zabave i razonode postmodernog doba gdje se nudi sve više načina kako provesti slobodno vrijeme, pritom se od pojedinca ne zahtjeva ulaganje dodatne energije, niti dodatno razmišljanje i analiziranje onog što mu se nudi, već se traži da se prepusti i uživa. Tako su i kultura i sport postali sastavni dio industrije zabave u okviru koje se nastoji profitirati. Aktivnosti koje se nude služe za jednokratno uživanje, provođenje slobodnog vremena tek da bi onako proteklo i da bi se potisnula monotonija. Usljed promjena koje su nastale industrijskom revolucijom, tehnološkim napretkom i digitalnim razvojem svi društveni segmenti su pod uticajem omasovljenja. Svjedoci smo masovne proizvodnje i potrošnje, masovni mediji doprinose još većem omasovljenju i masovne kulture, pa ni sport nije izostao u procesu omasovljenja, hiperprodukcije, spektakularizacije i prenamaglašavanja društvenih dešavanja.

Usljed nekontrolisanih poriva prilikom sportskog klađenja, to može prerasti u ovisnost, poput ovisnosti o alkoholu, drogama i slično, te je zbog toga ovaj jeftin vid zabave ujedno i nesiguran, rizičan za cjelokupnu zajednicu jer može izazvati mnogo loših posljedica o čemu će biti riječi u nastavku rada.

Funkcionalisti pristupaju sportu sa općeg stajališta funkcionalističke teorije, koja podrazumijeva da strukturalni elementi mogu imati i pozitivne i negativne funkcije. Pa su tako kao pozitivne stane sporta, funkcionalisti istakli da doprinosi koheziji društva, utiče pozitivno na socijalizaciju djece, može doprinijeti sprječavanju djece da se odaju delikventnom ponašanju, te svakako doprinosi cjelokupnom privrednom i ekonomskom sistemu jednog društva. “[...] sport je, prema njihovom razumijevanju, jedan od bitnih integrirajućih faktora društva upravo kroz usvajanje vrijednosnog sistema društva.” (Žiga, Đozić, 2013: 389)

Ipak postoji i druga strana priče, te su i kroz sport moguće negativne posljedice koje se mogu odraziti na koheziju cjelokupnog društva. Kao primjer se može navesti upravo sportsko klađenje usljed kojeg se može razviti ovisnost o kocki što automatski narušava porodicu, koja se smatra osnovnom ćelijom društva, te širu zajednicu. Dakle, aktivnost koja je usko povezana sa sportom može proizvesti delikventno ponašanje i izazvati niz negativnih posljedica po društvo. A u suštini samo društvo je odgovorno za potencijalno ovakav razvoj

situacije zbog sve veće potrebe za komercijalizacijom svih mogućih aktivnosti u društvu i povećanju profita.

Iako se sport i igra prožimaju, te je uz sport usko povezano i sportsko klađenje, kao vid igre na sreću, ipak sport kao igra i sportsko klađenje, alea – lat. kocka, kockanje, kao igra na sreću se bitno razlikuju u vrijednosti. Igre na sreću ne odlikuje trud, rad, strpljenje i odricanje koji doprinose pozitivnom stilu življenja, već kratkoročnom ushićenju i zabavi usljed koje ako izostane očekivani rezultat u vidu dobitka često dolazi do frustracije i nezadovoljstva što može dovesti do još negativnijih djelovanja.

Kroz igre na sreću čovjek se igra i prividno postiže oslobođenje, ushićenje, te zadovoljstvo, ali u stvari to je samo privremeno i prividno uživanje koje čovjeka ne zadovoljava u potpunosti kako bi prikupio energiju za ispunjavanje potencijalnih obaveza i kako bi doprinio razvoju društva svojim djelovanjem.

Šta predstavlja kockanje, koji su oblici dostupni, na koji način utiču na različite segmente društva, te kako djeluju na kulturu življenja populacije, naročito mladih ljudi istražujemo u nastavku rada.

8. Kocka sa sociološkog aspekta

Kocka je pojam koji obuhvata svaku igru koja daje šansu igraču da ostvari dobitak ili gubitak novca, a da se pritom ishod ne može predvidjeti. Prema tome može se zaključiti da u pojam kockanje spada i pojam klađenja, gdje je cilj isti, dok su vrijeme i jednostavnost sprovođenja znatno bolji. S obzirom da je kockanje osmišljeno kao igra, kao način provođenja slobodnog vremena i usko je povezano sa sportskim aktivnostima, to otvara vrata sociologiji da istraži ovu društvenu pojavu i sve njene socijalne aspekte.

„Igre na sreću u većini se jezika nazivaju hazardom. Riječ hasard ili također hazard, azard ili azart arapskog je porijekla i izvedena je od riječi az-zahr, što na arapskom označava igru kockom. Riječ hazard znači ponajprije slijepu sudbinu, priliku, slučaj, sreću. Riječ rizik dolazi iz istog izvora i znači špekuliranje na povoljan ishod događaja, dovođenje u opasnost samoga sebe. Stoga se pod pojmom hazardiranja, odavanja hazardu, strasti za hazard, razumije da se čovjek u igri podređuje odlukama sudbine odnosno da on odluku u igri ili nekim drugim rizičnim pothvatima prepušta slučaju.“ (Kozjak, 2008: 264) Iz ove

epistemološke izvedenice značenja riječi hazard možemo zaključiti da u našem društvu postoji armija ljudi, koji su svoju sudbinu prepustili slučaju, te su apsolutno izgubili kontrolu nad svojim kulturnim životom, to jest nad životom u cjelini. Prepuštanje života pukom slučaju i sreći, povodjenje za nagonima, isključivanje razuma pri donošenju odluka i načinu življenja je štetno za cjelokupno društvo, a ne samo za pojedince koji žive na taj način, te njihovo okruženje. Dodatnu opasnost predstavlja kada se mladi ljudi vode načelima sreće, slučaja, uporne želje za sticanjem novčane dobiti, a da pritom ne postoji svjesnost gubitka nematerijalnih stvari sa istinskim vrijednostima.

Voditelj kluba liječenih ovisnika u Mostaru, psiholog Marko Romić, tvrdi da u „svakoj zajednici od ukupnog broja stanovnika koji živi na određenom području, oko 70 posto njih je na neki način kockalo, a od tih 70 posto, 1 do 1,5 posto postanu patološki kockari.“ (<https://www.fokus.ba/vijesti/bih/ima-ih-od-35-do-40-hiljada-zasto-je-u-bih-sve-vise-patoloskih-kockara/1008585/>, 08.08.2018.) Prema ovim podacima u BiH trenutno ima između 35.000-40.000 patoloških kockara. Jedna od najnegativnijih posljedica koju može izazvati učestalo kockanje i klađenje jeste patološka ovisnost. Dakle, nekontrolisano i potpuno prepuštanje izvanrazumskoj posvećenosti igrama na sreću, te produbljivanje ambisa gubitka i dobiti, pukim slučajem, dovodi do izgradnje nezdravog okruženja za društvene jedinice. Stoga je važno ovakav problem prepoznati, istraživati, te adekvatno djelovati za dobrobit zajednice.

8.1. Ovisnost

Patološka ovisnost o kockanju „označava nesposobnost pojedine ovisne osobe da se suzdrži od kockanja ili klađenja, čak i ako joj prijete ozbiljne posljedice u osobnom, obiteljskom ili poslovnom okruženju.“ (MUP RH, 2013: 13) Kako bi se spriječio problem ovisnosti o kockanju mnogi su teoretičari ponudili psihosocijalne modele kako bi objasnili razvoj i kontinuitet pretjeranog kockanja.

„Blaszczynski (2000) psihološke modele dijeli u nekoliko temeljnih skupina:

(1) Model ovisnosti (Jacobs, 1986; Blume, 1987), u 10. reviziji Međunarodne klasifikacije bolesti i srodnih zdravstvenih problema (MKB-X, 1994) kategorizirano u poremećaje kontrole poriva odnosno poremećaje navika i nagona.

(2) Psihodinamski model (Bergler, 1958; Rosenthal, 1992; Wildman, 1997), smješta problem unutar čovjekove psihe sugerirajući da patološki kockari aktivnostima kockanja pokušavaju izliječiti psihološke rane ili se nositi s unutarnjim konfliktom.

(3) Psihobiološki model (Blaszczynski i sur., 1986; Carlton i Goldstein, 1987; Lesieur i Rosenthal, 1991; Ruge, 1993; Comings i sur., 1983), smatraju da je problematično kockanje rezultat fiziološke predispozicije ili stanja. (Blaszczynski i McConaghy, 1989)

(4) Bihevioralni model (Anderson i Brown, 1984; McConaghy i sur., 1983) Kockar je uvjetovan uzbuđenjem koje je povezano s kockanjem ili, pak, kockanje postaje način nošenja s negativnim psihološkim stanjima. Prema ovoj teoriji, kockar je uvjetovan kroz vrijeme samim iskustvom kockanja. (Sharpe i Tarrier, 1993)

(5) Kognitivni model (Sharpe i Tarrier, 1993; Ladouceur i Walker, 1996) Prema kognitivnoj perspektivi, kockanje možemo razumjeti istražujući kockarovu interpretaciju situacije. Uvjerenja koja pretjerano naglašavaju vjerovatnost dobitka i umanjuju gubitke, svakako ohrabruju osobu da nastavi kockati.

(6) Integrativni modeli kockanja koji uklapaju mnoštvo čimbenika u jedan model koji na sveobuhvatan način objašnjava razvoj ovog kompleksnog fenomena.“ (Dodig, 2013)

Kockanje kao ovisnost, dakle, može uključivati nekontrolisano održavanje nagona i navika što ponavljanjem procesa kockanja produžuje agoniju, stvara privid trenutne sreće i postignuća, bez pozitivnih izgleda na duže staze kada je u pitanju stabilnost pojedinca i njegovih najbližih, jer prvim gubitkom novca se povećava rizik od aktivnosti koje mogu biti u suprotnosti sa zakonom, kao što je krađa zarad ponovnog ulaganja, ili čak vraćanja dugova.

Brojni su faktori koji mogu dovesti do ulaska u svijet igri na sreću, okruženje, prijatelji mogu pojedinca navesti da im se pridruže u tim aktivnostima, a naročito su mladi podložni takvim uticajima. Također, neadekvatno porodično okruženje u kojem pojedinac odrasta može dovesti do ovog vida devijantnog ponašanja. Proces socijalizacije mladih koji može uključivati određene anomalije samim tim može proizvesti sklonost mladih ljudi prema kockanju, kojima će taj vid zabave biti bijeg od realnosti i problema.

Uzbuđenje i adrenalin koji se mogu javiti kod pojedinca prilikom učešća u igrama na sreću u iščekivanju dobitka je zasigurno jedan od faktora podsticaja ljudi da se odluče na kockanje. Na taj način oni usmjeravaju svoju pažnju i energiju na mogući dobitak, uz malo sreće, a

dolazi do rasterećenja od svakodnevnice. Konstantan privid kontrole mehanizama za postiguće dobitka može biti jedan od primaljivih razloga za ponovno vraćanje igrama na sreću, jer svakim dobitkom pojedinac stiče samopouzdanje da on zna šta radi i da u tome uspjeva, a pritom društvo koje ga okružuje može ga dodatno podstaknuti da nastavim tim putem jer uspjeva zaraditi na lagan način.

Splet brojnih okolnosti i različitih faktora mogu uticati na razvoj sklonosti pojedinca ka kockanju i produbljenje te devijacije do stepena ovisnosti. Od izuzetne je važnosti prepoznati ovakav problem u okruženju, a još veći uspjeh je kada sam pojedinac prihvati da ima problem koji je potrebno rješavati. U ovom slučaju se vrši jedan vid resocijalizacije u za to specijaliziranim ustanovama, prilikom čega se pojedinac ponovo uči društveno prihvatljivim mehanizmima življenja i djelovanja u zajednici, koje će obogatiti i njegov život, ali i doprinijeti njegovom okruženju.

8.1.1. Simptomi ovisnosti o kockanju

Patološko kockanje uključuje stalno i ponovljeno problematično kockanje, te nekoliko sljedećih simptoma koji nisu dio nekog drugog problema mentalnog zdravlja, kao npr. manična epizoda bipolarnog poremećaja:

1. zaokupljenost kockanjem (učestalo prepričavanje kockarskih događaja, planiranje budućih kockarskih pothvata ili smišljanje načina da se dođe do novca za kockanje),
2. potreba za sve većim ulozima ili rizicima kako bi se postigla željena razina uzbuđenja,
3. učestali napori da se kontrolira, smanji kockanje ili prestane s njim,
4. nemir i razdražljivost prigodom pokušaja smanjivanja ili prestanka kockanja,
5. kockanje kao način bijega od problema ili ublažavanje nekih neugodnih raspoloženja (depresije, osjećaja krivnje, bespomoćnosti),
6. nakon gubitka novca na kockanju, kockar se često vraća slijedećeg dana kako bi ga nadoknadio,
7. laži prijateljima i članovima obitelji kako bi se prikrio stupanj uvučenosti u kockanje,

8. nezakonita djela kao što su krađe, krivotvorenja, prijevare, pronevjere kako bi se financiralo svoje kockanje,

9. ugrožavanje ili gubitak važne veze, posla, obrazovne ili poslovne mogućnosti zbog kockanja,

10. oslanjanje na druge za nabavljanje novca kojim bi se olakšala očajna financijska situacija prouzročena kockanjem. (MUP RH, 2013)

Važno je raditi na svijesti društva u cjelini da je kockanje kao ovisnost prisutno u postmodernom društvu više nego ikada. Jako je bitno mlade ljude ne prepuštati same sebi, već brinuti o njima, njihovim afinitetima i interesovanjima, i tu svakako primarnu ulogu ima porodica, a potom i odgojno-obrazovne ustanove.

Izbjegavanje odgovornosti, nezainteresovanost za privređivanjem, ne razvijanje radnih navika i istinskih vrijednosti kod mladih ljudi, ne pružanje alternativnih načina razonode u slobodno vrijeme, ne osvješćivanje važnosti kulturnih i sportskih aktivnosti zarad razvijanja duhovnih i humanističkih vrijednosti, odnosno fizičkog zdravlja može dodatno izazvati porast ovisnika o kockanju u zajednici. Lagana i brza zarada, adrenalin, iščekivanje mogu biti podsticaj pojedincima da se odluče na stil života koji uključuje igre na sreću.

Značaj pravovremenog prepoznavanja simptoma ovisnosti o kockanju može smanjiti broj potencijalnih ovisnika. Prihvatanje postojanosti takvog tipa problema u društvu i svijest svakog pojedinca o tome je značajan korak u borbi protiv ove ovisnosti.

8.1.2. Tipovi kockara

Da bi se lakše odredilo kakvu vrstu kockara stvaraju naše kladionice, neophodno je dati kratku analizu o tipovima kockara koji postoje, te šta to kvalifikuje određenog kockara da pripada određenom tipu. Jedan od najosnovnijih modela koji nudi „3 tipa kockara – profesionalni, društveni i problematični kockari“, određuje vrstu kockara po načinu na koji određena osoba kocka.

1. Profesionalno kockanje - Profesionalni kockari čine najrjeđi tip kockara te u svrhu zarade novca ovise više o vlastitoj vještini i poznavanju igre nego o nasumičnoj sreći. Imaju potpunu kontrolu nad vremenom, novcem i energijom koje utroše u kockanje. U profesionalnom kockanju rizici su ograničeni, a stega je bitna. Neke osobe mogu imati probleme povezane s kockanjem (npr. kratkotrajan „lov na gubitke” ili gubitak kontrole) koji ne zadovoljavaju u potpunosti kriterije za patološko kockanje.

2. Društveno kockanje - Društveni kockari gledaju na kockanje kao na vrstu rekreacijske aktivnosti te održavaju potpunu kontrolu nad vremenom, novcem i energijom koje utroše u kockanje, koje se obično odvija među prijateljima ili kolegama i traje kroz ograničeno razdoblje, s predviđenim i prihvatljivim gubicima. Eventualni gubitak novca smatra se troškom u svrhu zabave.

3. Problematično kockanje - Problematični kockari najčešće za sebe smatraju da su ili se pretvaraju da su društveni ili profesionalni kockari. Problematično kockanje uključuje kontinuirano sudjelovanje u kockarskim aktivnostima usprkos negativnim posljedicama. Svi ovisnici o kockanju su problematični kockari, iako nisu svi problematični kockari ovisnici o kockanju. (MUP RH, 2013: 21)

Iz ovoga se da zaključiti da su problematični oni kod kojih je kockanje izazvalo probleme u važnim životnim područjima, uključujući interpersonalne veze (npr. bračni status), posao, finansijske ili zakonske probleme.

8.2. Društveno-politička reakcija na problem kockanja

Svjedoci smo da postdejtonska Bosna i Hercegovina i dalje ima problema sa dokazivanjem svoje državnosti, suverenosti, etnonacionalizma, korupcijom i drugim problemima ovakve vrste, koji crpe veći dio političke energije, ostavljajući svoje građane često obespravljenim i uskraćenim za život dostojan čovjeka.

Posmatrajući ulogu države iz ugla ovog problema istraživanja, možemo vidjeti niz propusta državnih institucija od naplate poreza, preko izmjene zakona o igrama na sreću, nebrige o tome gdje se otvaraju naplatna mjesta sportskih kladnica, te ko i koliko može u njima provoditi vrijeme.

Naime, u Bosni i Hercegovini postoji preko 3.200 uplatnih mjesta, podatak je koji navodi portal N1 2016. godine (<http://ba.n1info.com/Vijesti/a83234/BiH-ima-najvise-kladionica-u-Evropi.html>, 13.02.2018.), od kojih je u Federaciji oko 2.400, a taj broj i dalje raste, pa je tako prema podacima portala N1, broj kladionica na nivou države nešto manji od 4.000 (<http://ba.n1info.com/Vijesti/a404143/Skoro-4.000-kladionica-u-BiH-gradjani-potrosili-vise-od-1-7-milijardi-KM.html>, 16.04.2020.), a prema izvještavanju portala radiosarajevo.ba početkom 2020. godine, registrovano je 2.517 uplatnih mjesta 13 kladionica u FBiH. (<https://radiosarajevo.ba/metromahala teme/za-cetiri-godine-gradani-fbih-u-kladionicama-su-spiskali-vise-od-65-milijardi-km/364008>, 16.04.2020.)

Kada je riječ o novčanim uplatama kladionica i te cifre su u stalnom porastu. „Na osnovu informacija koje je Federalnom ministarstvu finansija dostavila Porezna uprava FBiH, na uplatnim mjestima priređivača je u 2015. godini, po osnovu uplata igrača, ostvaren promet od 597.950.036.14 KM.“ (<https://www.klix.ba/vijesti/bih/u-fbih-registrovane-2-443-kladionice-prosle-godine-kladionicari-uplatili-597-miliona-km/160225052>, 11.08.2020.) Da ova cifra raste iz godine u godinu potvrđuje i izvještaj za 2019. godinu, kada je zabilježen promet od skoro 1,8 milijardi KM. (<https://www.klix.ba/biznis/gradjani-federacije-bih-u-2019-godini-na-kladjenje-potrosili-skoro-1-8-milijardi-km/200114091>, 20.01.2020.) Kanton Sarajevo je na trećem mjestu prema broju kladioničarskih uplata, a ispred su Hercegovačko-neretvanski kanton, odnosno Tuzlanski kanton koji zauzima prvo mjesto. Visina skupljenih sredstava od uplate igrača je enormno visoka u odnosu na broj punoljetnih stanovnika u FBiH, što je pokazatelj da država profitira na problemima svojih građana, umjesto da pristupi njihovom rješavanju. U intervalu od 2016. do 2019. godine, prema podacima Porezne uprave FBiH, građani ovog entiteta su potrošili 6.656.666.182 KM na igre na sreću. Svakako da uvijek treba uzeti u obzir da je cifra koja se isplati kladioničarima manja jer svaka uplata ne bude dobitna.

A da je bilo propusta u prikupljanju profita tj. poreza, govore i podaci da u 2015. godini kladionice u FBiH su bile dužne platiti porez od 49 miliona KM, a od kojeg je uplaćeno nešto manje od 30 miliona KM. (<http://ba.n1info.com/Vijesti/a83234/BiH-ima-najvise-kladionica-u-Evropi.html>, 13.02.2018.)

Pritom je zbog Zakona koji je na snazi, a koji ne tereti oporezivanjem dobitke manje od 100.00 KM još veći iznos gubitka države u domenu kladenja. „Dok bi za državu trebalo biti zabrinjavajući podatak da je u toku prošle godine isplaćeno čak 1.334.660.257 KM u

pojedinačnim dobitnicima koji su niži od 100 KM i kao takvi se po zakonu nikako ne oporezuju. Te da je na isplaćeni iznos (1.540.661.046 KM) plaćeno poreza tek 206.000.789 KM.“ (<https://radiosarajevo.ba/metromahala/teme/za-cetiri-godine-gradani-fbih-u-kladionicama-su-spiskali-vise-od-65-milijardi-km/364008>, 16.04.2020.)

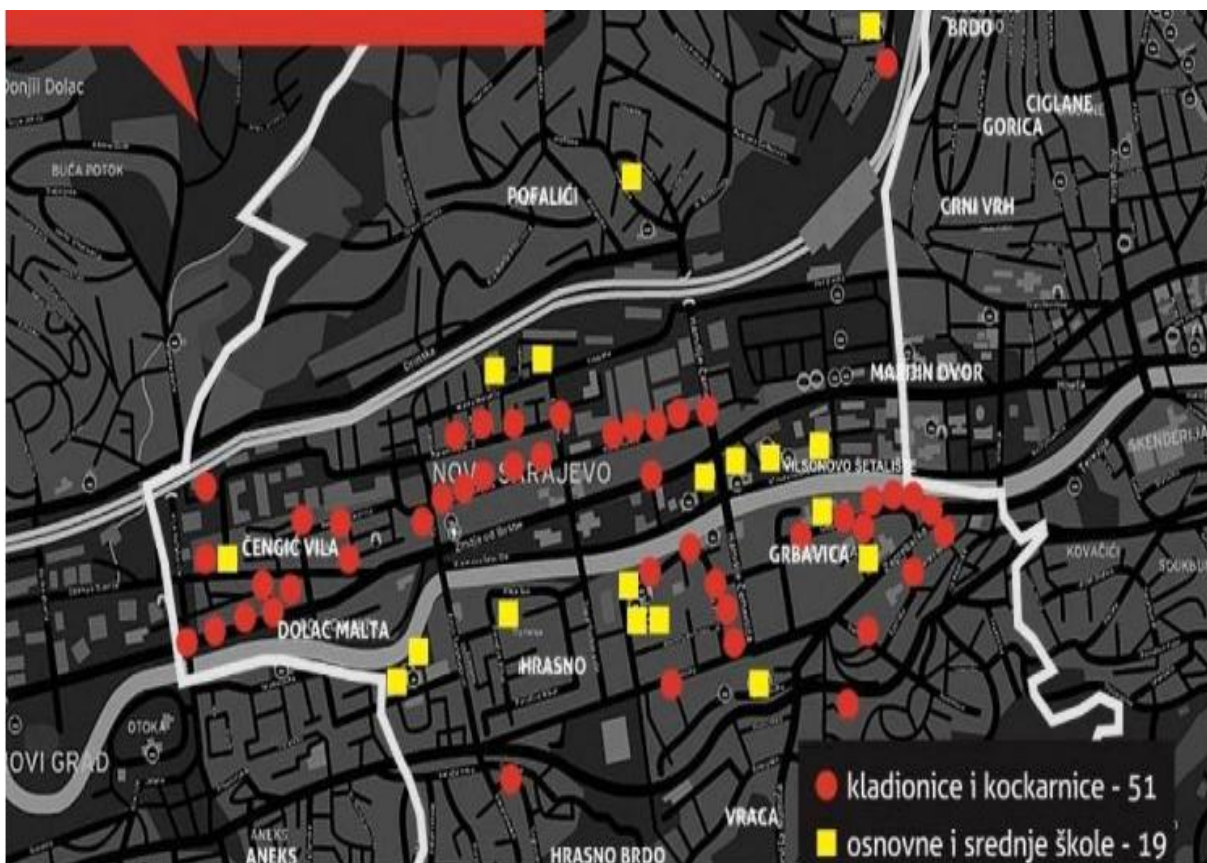
Kladionice u BiH ne plaćaju dovoljan iznos PDV-a , a dug se ne može prinudno naplatiti jer ne postoji jasno definisan zakon. S obzirom da je dug i dalje prisutan može se reći da država i pored izmjene zakona o igrama na sreću izgleda nema načina da sredstva naplati i stavi u svoj/naš budžet. Inače, prema Zakonu o igrama na sreću FBiH „Prihodi ostvareni po osnovu naknada za priređivanje igara na sreću prihod su Federacije.“ (<http://www.pufbih.ba/v1/public/upload/zakoni/2d99b-zakon-o-igramama-na-srecu-preciscen-ispravan-tekst.pdf>, 16.04.2020.) Navedeni prihod Federacija je dužna raspodijeliti dobit za „[...] finansiranje programa i projekata udruženja građana i humanitarnih organizacija [...]“ određenih kategorija.

Problem naplate poreza na dodatnu vrijednost te niske stope oporezivanja je propust političkih institucija na višim nivoima vlasti. Propust lokalnih političkih institucija takođe upućuje na propuste u zakonima, koji nisu definisali i predvidjeli posljedice koje mogu nastati velikim brojem izdavanja dozvola za otvaranje uplatnih mjesta za klađenje. Da je situacija i dalje alarmantna potvrđuje i izjava iz 2019. godine visokog predstavnika za BiH Valentina Inzka „Broj kladionica je ogroman i nalaze se svuda, čak i u blizini škola. Sve to ukazuje na jaku potrebu za donošenjem zakona koji bi uredio ovu oblast poslovanja. Imajući u vidu socijalne probleme koje kockanje stvara, najmanje što bih očekivao je da poslovanje tih firmi bude realno oporezovano i uređeno kao u brojnim drugim zemljama, ali to trenutno nije slučaj.“ (https://www.face.ba/vijesti/bih/inzko-kladionice-u-bih-ne-oporezuju-se-realno-to-je-potrebo-urediti/13746?fbclid=IwAR121NiZn4inBrQcVt9KiB1q5fmSAY9LUe5wRXBwb8xuMFtrgc_dONi1y8sw, 16.04.2020.)

Osim propusta u limitiranju broja poslovnica, ne mari se ni za lokaciju na kojem se izdaju objekti za ovakve namjene. Veliki broj njih se nalazi nedaleko od svih odgojno-obrazovnih ustanova kao što su vrtići, osnovne i srednje škole itd. (pogledati Sliku 1) To povećava vjerovatnoću među mladima da mogu lakše doći u dodir sa kockom. Ne postojanje adekvatne brige vlasti i planskog uređenja djelovanja u ovoj oblasti dovodi do eventualno nekontrolisane zainteresovanosti i posvećenosti mladih ljudi igrama na sreću. Povećana

prisutnost i dostupnost sportskih kladionica u svakodnevnom okruženju, bez prevelike kontrole nadležnih ostavlja suviše prostora da mladi mogu imati dodir sa igrama na sreću.

U istraživanju „Navike kockanja srednjoškolaca u dvije urbane sredine u Bosni i Hercegovini“ je navedeno da iako su kladionice na području BiH zastupljene od 1999. godine, na 2.500 stanovnika je prisutna jedna kladionica, a poređenja radi u Velikoj Britaniji, koja ima daleko veću tradiciju klađenja, jedna kladionica dolazi na svakih 7.000 stanovnika. (Bijedić i sar., 2015: 45)

Slika (1)

(<http://zamisli.ba/kladionice-u-bosni-i-hercegovini/>, 21.08.2018.)

To je poražavajuća činjenica, da je enormno veliki broj kladionica prisutan u državi, pa tako i u glavnom gradu i na malom području je stacioniran veliki broj poslovnica sportskih kladionica, a da je skoro zanemariv broj objekata za kulturu i sport, u kojima bi se mladi ljudi mogli okupljati i provoditi vrijeme na kvalitetan način, i pritom se njihova pažnja ne usmjerava u tom pravcu i ne stvaraju im se takve navike. Negativne posljedice po društvo

koje mogu nastati zbog učestale posjećenosti kladionica su brojne, a jedna od njih je i narušavanje ugleda i kulture grada ovakvim prizorima koji svakodnevno zatiču turisti, ali takođe i naša djeca i mladi kojima ne ostavljamo uzoran primjer kako da provode svoje slobodno vrijeme.

S obzirom da je religija jedna od glavnih oblika društvene svijesti, te je sveprisutna u našoj zajednici odlučili smo detaljnijom analizom istražiti kakvi su stavovi religija po pitanju kocke.

8.3. Stav religije po pitanju kocke

8.3.1. Kocka u islamu

Stav islama po pitanju kockanja je nedvosmislen i isključuje kocku u svakom njenom obliku. Prema vjerovanju muslimana, Bog (Allah dž.š.) se vjernicima obraća direktno preko svete knjige Kur'ana i poslanika Muhammeda s.a.v.s.

„O vjernici, vino i kocka i kumiri i strelice za gatanje su odvratne stvari, šejtanovo djelo; zato se toga klonite da biste postigli što želite.“ (Kur'an; sura 5, ajet 90)

"Ne jedite imetke jedni drugih na nepošten način..." (Kur'an, sura 2, ajet 188)

Značenje ovih ajeta je jasno, svim muslimanima je zabranjeno sticanje imetka (bogatstva) zasnovano na prevari, neradu ili sreći. S obzirom da je područje istraživanja ovog rada grad Sarajevo, interesantna je pojava da u gradu u kome se prema popisu iz 2013. nalazi preko 90% stanovništva koje se po pitanju pripadnosti religije izjasnilo kao musliman/ka, (<http://www.statistika.ba/?show=8#link3>, 19.05.2019.) pogotovo ako istraživanja pokazuju da je stepen religioznosti od 1996. pa naovamo u cijelom regionu u porastu, da srazmjerno tome kocka ipak postaje sve popularnija.

Prema istraživanju o religioznosti mladih Zdravka Leutara (2008) „vidljivo je da pokatkad u Božje postojanje sumnja 33% ispitanika, dok 67% vjeruje da Bog postoji. Nijedan ispitanik nije odgovorio kako redovito misli da Bog ne postoji.“ (Leutar, 2008: 9) Iako je uglavnom prisutna svijest mladih o postojanju Boga i uputama o načinu života, ipak je evidentno udaljavanje od upućenih naredbi i ne toliko pridržavanje istih.

Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini aktivno radi na ukazivanju lošeg uticaja upotrebe igri na sreću. Između ostalog su proveli istraživanje „Motivi, stavovi i percepcije kocke, klađenja i igara na sreću u BiH“, izradili zbornik radova „Kocka je zlo“, te zvaničnu internet stranicu www.kockajezlo.ba, putem koje svaki posjetilac može testirati svoju ovisnost o kockanju. Inače je Rijaset Islamske zajednice u BiH 2019. godinu proglasio kao godinu borbe protiv ovisnosti kockanja, s ciljem skretanja pažnje na opasnost i loše posljedice koje ostavlja ova ovisnost, a kroz osnovni postulat islama koji podrazumijeva da je kockanje strogo zabranjeno, haram. Prema istraživanju koje su proveli u aprilu i maju 2019. godine na uzorku od 1.520 ispitanika oba spola, godina od 18 do 77 sa područja cijele države, došli su do zaključka da je kockanje nakon upotrebe droga i alkoholizma, treći po redu najopasniji porok po stanovništvo Bosne i Hercegovine. „Preko 85% ispitanika smatra da je kockanje/klađenje ozbiljan rizik, među kojima su bingo, sportsko klađenje, jednokratne srećke/strugalice i loto najzastupljeniji vidovi klađenja u Bosni i Hercegovini. Shodno tome, kocka, klađenje i igre na sreću su prepoznati kao treći, najveći rizik po bosanskohercegovačko društvo, odmah nakon konzumiranja droga i vožnje pod utjecajem alkohola. Ispitanici smatraju da se ljudi pretežno kockaju i učestvuju u igrama na sreću iz ekonomskih razloga, iako većina njih (preko 74%) istovremeno smatra da su šanse za dobitak veoma male ili nikakve' - navodi dr. Kulanić.“ (<https://www.mizbihac.ba/index.php/usluge/pogrebna-djelatnost/item/676-predstavljen-projekat-borbe-protiv-zla-ovisnosti-od-kockanja-koje-sprovodi-islamska-zajednica>, 17.04.2020.) Na ovaj način Islamska zajednica BiH nastoji ukazati na problematiku ovisnosti o kockanju i moguće negativne ishode upražnjavanja igri na sreću.

8.3.2. Stav kršćanstva

Biblija, dakle, nigdje ne govori o kockanju u današnjem značenju te riječi. Ona, međutim, veoma često govori o ljubavi prema novcu - i to čak na 161 mjestu (Vojnović, 1991: 804-805) - i istodobno upozorava da se ljudi trebaju držati podalje od ljubavi prema novcu i pokušaja „brzog bogaćenja“. (Kozjak, 2008: 268)

Međutim, u Bibliji se spominje strast. Sirah opominje: „Strast opakog ne može opravdati, jer mu teret strasti donosi pad.“ (Sir 1, 22) i „Ne idi za svojim strastima, kroti svoje požude.“ (Sir 18, 30) Zatim, kada se govori o novcu i bogatstvu, kaže: „Radi probitka mnogi griješe, i tko

traži bogatstvo, biva nemilosrdan.“ (Sir 27, 1) i „Tko za novcem trči, zbog njega će zalutati.“ (Skoko, 2015: 501)

I kršćanstvo kroz Bibliju upućuje vjernike da rješenje nije u brzom i laganom sticanju novca, bez truda i rada, i da stečeni novac na takav način može korisnike odvesti u pogrešnom smjeru. Uputa koja poziva vjernike da kontrolišu svoje strasti i požude je ustvari pravi put koji vodi izbjegavanju potencijalne ovisnosti, koja podrazumijeva nekontrolisanost nagona i usredsređenost, u ovom, slučaju, samo na igre na sreću.

8.3.3. *Protestantska etika i kockanje*

Protestantizam se temelji na uvjerenjima Martina Luthera da pojedinci kršćanske vjeroispovijesti mogu povećati svoje šanse dolaska u nebo, ali da one ovise o načinu na koji su se ponašali na zemlji. Za sve kršćane, naime, važno je razviti istinsku vjeru u Boga i djelovati u skladu s Božijom voljom na zemlji. Da bi ostvarili taj cilj, moraju se u potpunosti posvetiti pozivu. Moraju savjesno obavljati svoje dužnosti, bez obzira na to kakav im je položaj u društvu dao Bog. Taj oblik kršćanstva, posebice kalvinizam, razvio se u zapadnoj Europi 17. stoljeća. (Haralambos, Holborn: 2002: 448)

Protestantska etika, a koju je Max Weber opisao u svome znamenitom djelu „Protestantska etika i duh kapitalizma“, omogućila je kalvinistima da uvjere sami sebe kako su među izabranima. Riječ je o asketskoj etici koja potiče suzdržavanje od životnih užitaka i strogu samodisciplinu. Protestanti su osuđivali besposličarenje, lijenost i više sna no što je potrebno. Sport i rekreaciju prihvaćali su samo kao sredstvo za očuvanje zdravlja i tjelesne kondicije, a inače su ih osuđivali kao zabavu. Asketskim protestantima bile su zabranjene i sve spontane zabave i užici odlaska u barove, plesne dvorane, kazališta i *kockarnice*.

U potrazi za bogatstvom mnogi su se, pak, bavili špekulacijama; kockali su da bi stekli dodatno bogatstvo. Kada bi u tome uspjeli obično bi trošili novac frivolno, za osobne potrebe. Nadalje, nije im bio krajnji cilj sticanje novca samog po sebi. Weber naglašava kako radnici koji su zaradili dovoljno novca za udoban život svojih obitelji, kao i trgovci koji su svojoj obitelji osigurali luksuzan život za kojim su čeznuli, nisu osjećali potrebu dodatno zarađivati. Umjesto toga, slobodno vrijeme posvetili su užicima.

Usporedi li se protestantski i katolički stav prema kockanju nije teško uočiti da ga i jedni i drugi osuđuju. No, katolici ga osuđuju zato jer bi čovjek mogao gubiti (ili će gubiti) na kocki, a nijedna odgovorna osoba ne bi ugrozila blagostanje sebe ili drugih na takav način. Protestanti ga, pak, osuđuju jer bi čovjek mogao dobiti na kocki, a to bi bilo loše po karakter. Tek je mnogo kasnije protestantska etika degenerirala u skup maksima za materijalni uspjeh i samodopadne, licemjerne propovijedi o vrlinama bogatstva. (Landes, 2003: 227)

Jasno je iz priloženog da je odnos religija prema kocki negativan te da religija vidi kocku kao negativnu društvenu pojavu koja razara društvene zajednice počevši od pojedinca koji manifestuje svoje loše stanje u porodici, a porodica kao ćelija društva narušava čitavu zajednicu. S toga je neophodno dati uvid u to kako kocka utiče na porodicu i brak kao društvene institucije.

8.4. Uticaj kocke na brak i porodicu

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku u 2016. godini broj razvoda u odnosu na 2015. porastao je za 40,77%. Podaci su alarmantni i bez utjecaja patološkog kockanja. Činjenica je da je BiH poslijeratno društvo u kojem je došlo do inverzije vrijednosnih varijabli, neovisno o kulturnom, vjerskom ili drugom backgroundu. Dostupna istraživanja nam također potvrđuju kako je kockanje jedan od uzlaznih razloga disfunkcionalnosti porodice, a samim tim i jedan od bitnih razloga razvoda braka.

Društvo je to koje je iz planirane ekonomije preko traumatičnoga ratnog iskustva uletjelo u „divlji kapitalizam“, stoga ne čudi ni podatak da temeljna jedinica društva - porodica, odnosno njezina sve manja društveno-intimna vrijednost, ne izazivaju pozornost čak ni kada sve zvoni na alarm. Uzroci olakoga shvatanja bračne i porodične zajednice višestruki su - od globalizacije do relativizacije. Svojevrsna diktatura relativizma dovodi u pitanje sve vrijednosti, a demokratija omogućava toleranciju svega i svačega.

Globalizacija pak nudi lagodne obrasce prema kojima razvrgavanje bračne i porodične zajednice nije ništa, kako na svaku prepreku, razmiricu, sukob ili razliku treba odgovoriti razdvajanjem te kako se nikakva žrtva ne isplati. Podaci Centra za socijalni rad Mostar kao četvrti najčešći razlog brakorazvodnih parnica navode ovisnost, tačnije u 20% slučajeva, a polovina od toga ide na ovisnosti o kladjenju. Želimo li biti konkretni, svaki osmi brak

razvodi se zbog ovisnosti o klađenju. Sam razvod, kao psihološko-socijalno-ekonomska, ali i duhovna raptura, ostavlja trajne i višestruke posljedice na sve sudionike toga procesa, s posebnim naglaskom na djecu.

Kako bi se pomoglo ugroženim pojedincima, ali i njihovim porodicama 2005. godine je počeo s radom Centar za mentalno zdravlje Mostar. To je i jedina ustanova na području Hercegovine koja ima klub za liječenje ovisnosti o klađenju. Njihov rad pretpostavlja dijagnostički rad odnosno psihološke, psihijatrijske i motivacijske razgovore, kako s potencijalnim članovima tako i s njihovim porodicama. Trenutno je u klubu 12 članova i njihovih obitelji. (Skoko, 2015: 517)

8.4.1. Socijalne implikacije ovisnosti o kockanju na porodične situacije

Problem ovisnosti o kockanju, osim što je javno-zdravstveni problem, veliki je i socijalni problem koji ima sve kompleksnije implikacije na socijalno funkcioniranje pojedinaca i porodica. Osim što izravno utječe na kockara, kockarsko ponašanje utječe i na njegovu socijalnu okolinu, odnosno „značajne druge osobe“. Najčešće se radi o supruzi, djeci, roditeljima te prijateljima i kolegama, a više je studija potvrdilo da posljedice koje „značajne druge osobe“ imaju variraju od zdravstvenih (glavobolja, gastrointestinalni problemi, astma, visoki krvni pritisak, etc.), preko ekonomskih (nezadovoljavajuća ekonomska situacija) do psihičkih (anksioznost, depresivnost, poremećaj spavanja) i socijalnih (učestalost konflikata, smanjenje socijalnih interakcija).

Neka istraživanja su pokazala kako je i stopa pokušaja suicida tri puta veća nego u populaciji. Osim navedenih problema česti su i oblici zlostavljanja intimnog partnera. Među „značajnim drugim osobama“, pored supruga ako govorimo o porodičnim odnosima, jednakim su intenzitetom pogođena i djeca.

Istraživanja pokazuju da su djeca iz takvih porodica izloženija različitim oblicima nasilja te pokazuju negativne psihološke karakteristike (ljutnja, povrijeđenost, anksioznost, depresija, etc.) kao i da ulaze u skupinu rizičnih ponašanja (s posebnim naglaskom na različite ovisnosti). (Skoko, 2015: 513)

Ovisnost o igrama na sreću kao i svaki drugi oblik ovisnosti ostavlja duboke tragove, kako na pojedinca tako i na društvo u cjelini. Gledajući na zajednicu kroz prizmu sociokulturoloških

povijesnih aspekata zajedničke težnje čovječanstva prema napretku i očuvanju ljudske stečevine, kroz generacijski transfer svjedočili smo promjenama u duhovnim i svjetovnim stepenicama vrijednosti. Danas moderno društvo, pred pojedinca još od najmlađih uzrasta postavlja imperativ uspjeha, ne kao jednog od funkcionalnih i pridonosećih članova većeg kolektiva, već kao jedinku. Mediji, zabavni ali i edukativni sadržaji kod nas usađuju nove vrijednosti, te težnju prema najboljem, najvišem, najjačem, odnosno kondicioniraju nas na način da želimo biti isključivo prvi u našem svakodnevnom školskom i kasnijem radnom okruženju. Sistem vrijednosti koji se temelji na kompetitivnosti, potiče ubrzani napredak korporativnih segmenata, zanemarujući humanističke aspekte ljudske zajednice, kao što je porodica. (MUP RH, 2013)

Prisutnost kockanja u društvu, dakle, primarno utiče na porodicu. Svi članovi porodice pojedinca koji je posvećen kockanju su izloženi negativnim posljedicama te aktivnosti. Stres i zabrinutost bližnjih, međusobne nesuglasice, eventualna dugovanja doprinose ugrožavanju porodice kao jezgre društva. S druge strane postoji mogućnost i jačanja porodičnih veza usljed krizne situacije izazvane kockanjem. Vrlo je značajan odnos članova porodice prema onome koji ima problem sa kockanjem, a to znači da se pomoć ne pruža izbjegavanjem, prikrivanjem, ne prihvatanjem problema već suočavanjem sa situacijom i traženje stručne pomoći kako bi se adekvatno odvio proces rehabilitacije osobe koja ima problem sa kockanjem.

8.5. Mediji i klađenje

Podružnice sportskih kladionica su na neki način samim postojanjem reklama za sportsku kladionicu s obzirom da se nalaze na gotovo svakom uglu te ih je teško ne zapaziti. Međutim, vratimo se na reklamiranje putem medija. Televizijske reklame za sportske kladionice se također često prikazuju. One su posebno učestale za vrijeme većih sportskih natjecanja kao što su europska, svjetska nogometna i rukometna prvenstva, Olimpijske igre i sl., kada kladionice, mogli bismo reći, „žive punim plućima“. Reklame za klađenje su prisutne čak i na ogradama oko igrališta za vrijeme različitih utakmica pa su tako vidljive i gledateljima na stadionu, ali i onima ispred malih ekrana. Internet je naravno omogućio još jednu dimenziju reklamiranja, tako je ponekad gotovo nemoguće otvoriti neke internetske stranice (koje čak i nisu povezane sa sportom), a da se barem nekoliko puta ne pojavi reklama za neki sportsku kladionicu.

Ovakvo reklamiranje posebno koriste strane sportske kladionice (npr. Bet365). Reklame za sportsko klađenje i kockanje masovnije su u nekim drugim državama nego kod nas. Neka istraživanja (Binde, 2007) spominju kako takve vrste reklama u SAD-u, Novom Zelandu i Australiji predstavljaju veliki problem te se pokušavaju poduzeti različite mjere kojima bi se reklamiranje strožije reguliralo.

Reklame koje promoviraju usluge kao što su kockanje i sportsko klađenje ponešto su drugačije nego reklame koje predstavljaju neke druge proizvode. Naime, dok druge reklame nastoje prikazati određeni proizvod ili uslugu u najboljem svjetlu, ističući kvalitetu, poboljšanja u odnosu na prethodni proizvod i sl., reklame koje promoviraju igre na sreću i sportsko klađenje, između ostalog se moraju nositi s mogućim negativnim posljedicama koje igranje može izazvati. S obzirom na to, moglo bi se reći da takve reklame često zvuče agresivno stavljajući u prvi plan mogućnost zarade, zabave, prestiža, a sve u cilju zamagljivanja mogućih negativnih posljedica, kao što su ovisnost, gubitak novca ili ostale imovine, depresija i sl. Landman i Petty (2000) također raspravljaju o ovom problemu: „Reklamiranje lutrije predstavlja drugačiju vrstu marketinga od onoga koji reklamira druge proizvode ili usluge. [...] Da bi bili uspješni, reklamiranje lutrije mora postići određenu agresivnost između svih drugih proizvoda i usluga kako bi prevladalo učestalo ponavljane negativne ishode (financijske i emotivne) i zadržala kupovanje srećki. Pobuđujući proturječno razmišljanje i emocije, čini se kao osobito jaka tehnika za održavanje kupovine srećki koje obično nisu dobitne.“ (Landman i Petty, 2000: 316)

Monaghan i suradnici (2008) su proučavali reklame i marketinške prakse koje se koriste da bi promovirale kockarske proizvode te kako one mogu utjecati na mlade. Neke od mogućih strategija koje koriste priređivači igara na sreću i sportskog klađenja, a koje su oni naveli u svom radu su sljedeće:

Reklamiranje kockanja i sportskog klađenja u medijima - Autori kažu kako „velika izloženost reklamiranju kockanja u društvu može dovesti do njegove normalizacije i percepcije kao prihvatljive, bezopasne i vjerodostojne aktivnosti“ te smatraju kako bi trebalo zabraniti reklamiranje na televizijskim programima koji su dostupni mladima. (Monaghan, 2008: 254)

Reklama na prodajnim mjestima - Na prodajnim mjestima se pokušava privući kupce skrećući im pozornost na reklamirani brand. Obično se nude pića, slatkiši, časopisi, žvakaće gume – sve što se čini kao da nije štetno te što je privlačno mladim potrošačima. (Monaghan, 2008)

Sponzoriranje sportskih događaja - Sponzoriranje je jedna od strategija koju sportske kladionice (posebno strane) često koriste te ćemo se toj temi malo detaljnije posvetiti u nastavku rada. Naime, „sponzoriranje predstavlja učinkovit oblik interaktivnog reklamiranja koji oblikuje stavove, podiže ugled kompanije te povezuje potencijalno štetne proizvode s zdravom i pozitivnom slikom.“ (Monagha, 2008: 256)

Promotivni proizvodi – kape, majice, poster i ostali proizvodi na kojima se nalazi ime branda, logo kompanije ili slogan.

Poznati sportaši u reklamama (tzv. celebrity) - Angažiranje sportskih zvijezda (koje su mnogima sportski idoli) u reklamama za sportske kladionice dodatni je problem. Naime, s obzirom da promoviraju sportsko klađenje, a kako mnogima predstavljaju uzor, može se stvoriti slika o sportskom klađenju kao legitimnom obliku zabave, a možda čak i karijere. Istraživači napominju da kada su u reklami sportske zvijezde ili neke druge poznate ličnosti, one se čine vjerodostojnije te je prepoznavanje branda veće te se stvaraju pozitivni stavovi prema istome. (Monaghan, 2008) Hing i suradnici (2014b) se također slažu kako profesionalni sportaši mogu biti utjecajan model pa tako njihovo sudjelovanje u reklamiranju sportskog klađenja i kockanja može potaknuti mlade na iste aktivnosti. (Hing et al., 2014) Stoga je jako bitno razgovarati s mladim ljudima i ukazivati im na razlučivanje pozitivnih i negativnih strana ponuđenih aktivnosti u medijskom prostoru.

Internetske reklame danas su izrazito popularne, ali moramo priznati i često iritantne, reklame koje se „ubacuju“ prilikom otvaranja web stranica koje nisu ni na koji način povezane s klađenjem ili kockanjem (tzv. pop up ads). Kao takve, konstantan su podsjetnik na mogućnost sportskog klađenja i igranja igara na sreću, bilo online ili offline, odnosno u sportskim kladionicama ili drugim kockarnicama.

Mobilne aplikacije - U današnje vrijeme sveprisutnosti pametnih mobitela (smartphone) moguće je preuzeti aplikaciju za gotovo bilo koju uslugu (bilo da se radi o zdravstvenim savjetima i pomagalima, obrazovanju, zabavi i sl.). Tako su i sportske kladionice razvile svoje aplikacije koje je moguće najčešće besplatno preuzeti. Mobilne aplikacije omogućuju još lakši pristup klađenju s obzirom da je okladu moguće napraviti u samo nekoliko klikova. U zadnje vrijeme i bosanskohercegovačke kladionice su dostupne putem aplikacija, na što se često podsjeća putem televizijskih reklama. Upotreba ovih aplikacija i sadržaja koje se odnose na kladionice je daleko rizičnija za mlađu populaciju jer je povećana dostupnost i pristup, te mogućnost manipulacije i lažnog predstavljanja veća. Zato je važno nadzirati upotrebu online

prostora od strane mladih, kao i uopće način provođenja slobodnog vremena, što može biti preventivna mjera negativnih posljedica sportskog klađenja, odnosno kockanja.

Još jedan zanimljiv način na koji priređivači različitih igara na sreću i sportskog klađenja nastoje prikazati svoje usluge u boljem svjetlu, je povezivanje s različitim humanitarnim događanjima u kojima sudjeluju. Naime, priređivači igara nastoje privući što više igrača uvjeravajući potencijalne igrače kako se dio financijskih sredstava prikupljen igrama odvaja u humanitarne svrhe. Upravo ovu marketinšku propagandu zanimljivo opisuje Bahtijerević (1991): „Obilježje je politike skupštine igara na sreću da nastoji prilično izraženom propagandom socijalizirati svijest da se igranjem igara na sreću ustvari društvu ustupaju sredstva za financiranje niza izuzetno značajnih društvenih djelatnosti. Ta propaganda je personalizirana, upućena potrošaču kojeg se uvjerava da je tim postupkom i on osobno promoviran u donatora tih društvenih i humanitarnih organizacija i službi. Cilj je ove propagande jasan: stvoriti pozitivne stavove u javnom mnijenju o igrama na sreću i njihovim priređivačima. Time se pokušava djelovati protiv (možda) postojećih društvenih predrasuda, ali i stvoriti dublja (atitudinalna) podloga za održavanje i širenje djelatnosti.“ (Bahtijerević; 1991: 37)

Mladi ljudi mogu naročito biti podložni ovakvim uticajima, u svakodnevnom medijskom prostoru, gdje se ističe jedna strana, uslovno rečeno pozitivna, te je važno aktivno djelovati u pravcu usmjeravanja pažnje mladih na istinske vrijednosti koje vode ličnom razvoju, a tome svakako mogu doprinijeti kulturne, umjetničke i sportske aktivnosti.

Maher i suradnici (2006) objašnjavaju da ukoliko usporedimo sponzorstvo s reklamama, sponzorstvo se vidi kao ne tako skupo i često više prihvaćeno od strane javnosti zato što je indirektnije nego reklame te gradi javno prihvaćanje javnosti prema kompaniji koja je sponzor. (Maher, 2006) Međutim, iako sponzorstvo predstavlja veliku vrijednost za same sponzore, ono je sporno iz nekoliko razloga. Hing sa suradnicima (2013) u jednom istraživanju navodi nekoliko razloga:

- „1. povezanost kockanja i sporta bi mogla prenijeti poruku kako je kockanje sigurna aktivnost, sinonim za gledanje sporta,
2. sportske zvijezde imaju isto tako utjecaj, odnosno stvaraju sliku koja povezuje kockanje s visokim profitom sporta i sportaša, a profesionalni sportaši mogu biti utjecajni uzori, osobito za mlade,

3. promoviranje kockanja kroz uzore može normalizirati kockanje među gledateljima sporta i mladim sportskim fanovima,
4. dugoročni utjecaj promoviranja kockanja na rizična i problematična kockarska ponašanja, izloženost djece i adolescenata takvom marketingu,
5. kockanje i sport koji se promoviraju kao obiteljska i zdrava aktivnost,
6. iskorištavanje podrške fanova i lojalnosti sportskom timu za reklamiranje sportskog klađenja.“ (Hing, 2013: 283)

Mediji su bitna karika u društvu i važan su kreator javnog mnjenja, značajno utiču na konzumente, a naročito kada su u pitanju mladi. Markentiške aktivnosti koje su zastupljene u tradicionalnim medijima, novinama, radiostanicama, televiziji, zasigurno privlače pažnju i mladih, ali online prostor je ipak njima najbliži i upravo putem portala, društvenih mreža najčešće prate većinu dešavanja. Dakle, mladima su dostupni sadržaji koji možda i nisu uvijek najprimjereniji njihovom uzrastu, stoga je važno razvijati kritički odnos mladih ljudi spram ponuđenih sadržaja.

Upravo je ispitivanje ponuđenih sadržaja u medijskom prostoru i ne prepuštanje istim bez kritičkog stava, korištenje svega što se nudi bez razmišljanja o posljedicama način preventivnog djelovanja i u slučaju sportskog klađenja, koje je aktivno prisutno u medijima. Još jedan od način preventivnog djelovanja putem medija u sprječavanju mladih ljudi da upražnjavaju sportsko klađenje jeste kreiranje bogate ponude kulturnih sadržaja koji će promovirati istinske vrijednosti i poticati razvoj društva u cjelini.

Nažalost, u postmodernom društvu primat zauzimaju tržišne aktivnosti i upravo je postizanju što većeg profita podređeno jako puno društvenih oblasti. Tako su sport i kultura, kao izrazito značajna područja za unapređenje individue, ali i društva na duhovnom, humanističkom i fizičkom planu, a mediji u tom procesu imaju itekako značajnu ulogu koja ne bi smjela biti zloupotrijebljena zarad povećanja profita.

9. Mladi i društvo

9.1. Ko su mladi?

Mladi kao društvena skupina objedinjuju populaciju u dobi od 15. do 30. godine života. Kohorta koja ne uzima u obzir populaciju od navršene 30. godine i starije (npr. do 35. godine) zapravo isključuje činjenicu da su osobe u dobnoj skupini od 30. do 35. godine mladi, iako su po svom stepenu zrelosti i pripremljenosti za svijet rada znatno bliži populaciji mladih od 25. do 30. godine. Pojam nehomogenosti populacije mladih definira mlade kao skupinu koja je unutar sebe raslojena sukladno diferenciranosti društva. Postoji li uopće onda i oprečni pojam – homogenost mladih? Ukoliko govorimo o kriterijima koji obuhvataju socijalni status i obrazovna postignuća te tipove socijalizacije mladih, homogenost uopće ne postoji u kohorti mladih. Logično je, ukoliko se na mlade gleda kao skupinu isključivo iz dobne perspektive, da je suviše naglašavati nehomogenost mladih jer bi to onda podrazumijevalo i postojanje pojma homogenosti mladih od strane zajednice. (Studije o mladima, Stepančić, 2010)

Svjedoci smo redefiniranja mnogih paradigmi, koje su karakterizirale mlade u prethodnom periodu, uključujući i vremensku dimenziju njihovog “trajanja”, (France, 2007), te neka druga važna pitanja kao što su: ambijent i način njihove socijalizacije, unutar porodični i međugeneracijski odnosi, odnos prema školi, vršnjacima i sl. Sve je to, uz uspostavljanje novog sistema vrijednosti, rezultiralo i očiglednom krizom identiteta mladih. (Studije o mladima u BiH, 2015: 16)

Dakle, usljed brojnih društvenih promjena, mijenja se i status i način življenja mladih. Afiniteti i interesovanja mladih se mogu uveliko razlikovati u odnosu na njihove roditelje, što dovodi do disbalansa između starije i mlađe populacije u društvu. Konstantne i ubrzane promjene društva na globalnom nivou stavljaju pred mlade ljude brojne izazove u kojima se oni nastoje snaći na najbolji mogući način, zato je važna uloga i povećan odgovornost roditelja, odgojno-obrazovnih ustanova, medija i ostalih karika društva u kreiranju adekvatnog društvenog ambijenta za razvoj mladih sa smanjenim udjelom devijantnih oblika ponašanja.

Zato je od velike važnosti reducirati potencijalne negativne posljedice utjecaja sportskih kladionica na mlade, spriječiti eventualnu mogućnost ovisnosti o sportskom klađenju, odnosno bilo kakvom vidu kockanja, te usmjeravati pažnju mladih na kvalitetnije i sadržanije

provođenje slobodnog vremena tokom kojeg mogu unaprijediti svoja znanja i vještine, kroz, na primjer, kulturno-umjetničke i sportske aktivnosti.

9.2. Mladi kao nosioci društvenih promjena u BiH

U naprednim i organizovanim društvima mladi predstavljaju budućnost, buntovnost, sklonost eksperimentisanju, mladi su nosioci promjena, koji su otvoreniji za novitete u odnosu na starije članove društva. Međutim, u bosanskohercegovačkom društvu svakodnevna slika i rezultati istraživanja ukazuju drugačije.

Ono što je, takođe, poražavajuća činjenica je da mladi ljudi, sudionici svih fokus grupa izjavljuju da čak i kada su zaposleni ne zarađuju dovoljno novca da se osamostale i otpočnu samostalan život. Dakle, društvo marginalizira i one zaposlene, pa možemo reći da je to jedan od razloga zašto i zaposleni ljudi posjećuju kladionice i sve češće kockaju.

9.3. (Ne)zaposlenost i slobodno vrijeme mladih

Slobodno vrijeme je važan segment života svakog čovjeka, iako je to vrijeme predviđeno za odmor od obaveza i redovnih aktivnosti, te rasonodu, čovjek bi kroz slobodno vrijeme trebao aktivno da radi na sebi kroz aktivnosti prema vlastitom izboru. „U sociološkom značenju “slobodno vrijeme” se definiira kao vrijeme koje je “izvan radnih obaveza, porodičnih dužnosti i fizioloških potreba, kojim pojedinac samostalno raspolaže po vlastitom nahođenju i preferencijama (...), odnosno vrijeme aktivnog odmora, rasonode, pozitivnog razvoja, socijalizacije, humanizacije i stvaralačkog potvrđivanja ličnosti.“ (Studija o mladima, 2014: 101)

Za mlade ljude je itekako značajno slobodno vrijeme, jer podrazumijeva socijalizaciju i neformalno razvijanje sposobnosti i kreativnog duha, humaniziranje kroz vlastite afinitete i interesovanja. Često su mladi ljudi izloženi različitim uticajima shodno kojim se odaju rizičnim ponašanjima koji pridonose više štete, nego koristi njihovom razvoju.

Prema rezultatima istraživanja mladih u BiH, realizovano u drugoj polovini 2014. godine, koji su izloženi u „Studiji o mladima u BiH“ 83,5% mladih koristi internet tokom slobodnog vremena, dakle, upotreba informacionih tehnologija je bila primat prilikom provođenja slobodnog vremena bh. omladine, što ostavlja mogućnost da se mladi ljudi online putem

susreću sa aportskim klađenjem. Ista Studija, odnosno istraživanje je ponovljeno 2018. godine, i tada je utvrđeno da su mladi ljudi itekako zainteresovani za kulturne i sportske aktivnosti ali da zbog slabe podrške vlasti, odnosno loše organizacije unutar države i promocije aktivnosti u kojima bi mladi mogli razvijati vlastita interesovanja.

10. Kulturni život mladih koji posjećuju kladionice

Nakon detaljnije analize kocke kao društvenog fenomena i mladih kao društvene kategorije, prelazimo na empirijski dio istraživanja gdje ćemo pomoću tehnika istraživanja ankete i intervjua, doći do jasnijih zaključaka o problemu istraživanja.

10.1. O sportskom klađenju iz ugla psihologije (analiza intervjua)

S obzirom da je ovisnost o sportskom klađenju neizostavno i psihološki problem, konsultovali smo magistricu psihologije Aminu Džafić. U nastavku se nalazi prepiska intervjua, te analiza odgovora.

Mr. sci. Amina Džafić je rođena 1989. godine u Sarajevu gdje trenutno živi i radi.

-Iz vizure psihologije šta podstakne mlade da posjete kladionice?

„Sportske kladionice sve češće posjećuju mladi, međutim to nije često prepoznato kao problem jer se povezuje sa zainteresiranošću za sport. Mladi najčešće posjećuju kladionice kako bi doživjeli uzbuđenje i dobili navalu adrenalina, bili društveniji, prevladali stidljivost ili socijalnu izolaciju, kako bi zamijenili neugodne osjećaje, ne razmišljajući o problemima, osjećaju dosade ili usamljenosti, kako bi se opustili nakon stresnog dana ili na taj način riješili problem sa novcem.“

Zamka postmodernog društva je uska veza kladionica i sporta kroz marketinške aktivnosti s najčešćim ciljem povećanja materijalne dobiti. Pod tim uticajem je oblast sporta sve više preokupirana ponudom zabavnih aktivnosti i zadržavanjem pažnje publike, dok ustvari sport ima itekako odgojno-obrazovnu funkciju, te značajnu ulogu za unapređenje zajednice.

Sportske kladionice su jedan od vidova zabave kroz sport, a razvijene u modernoj industriji zabave, i uglavnom predstavljene kao bezopasan vid zabave i provođenja slobodnog vremena. Ipak o benignosti sportskih kladionica govori upravo dobno ograničenje korištenja istih, odnosno posjeta kladionicama je zabranjena mladim ljudima koji imaju manje od 18 godin. Enormna prisutnost takvih sadržaja u svakodnevnom okruženju mladih ljudi, bez prevelike osviještenosti o potencijalnim opasnostima ponavljanja aktivnosti sportskog klađenja povećava mogućnost devijantnog ponašanja mladih. Iz ovog odgovora možemo zaključiti da mladi posjećuju sportske kladionice iz dva razloga: prvi je društveni kao način socijalizacije i bijega od svakodnevnice, i drugi je ekonomski, ne bi li povećali svoj budžet. Ovo su veoma primamljivi razlozi za mlade da svoju energiju i vrijeme ulože u aktivnost koja je predstavljena kao zanimljiva i uzbudljiva prilika za dobitak prilikom druženja s prijateljima.

-Kakav utjecaj to ima na njih, koje su posljedice toga (opasnosti ove ovisnosti)?

„Opasnost ovog ponašanja jeste da može prerasti u ovisnost. Kockarska ovisnost, također poznata kao kompulzivno kockanje, je tip poremećaja kontrole impulsa. Kompulzivni kockari ne mogu kontrolirati impuls da kockaju, čak i kada znaju da je kockanje šteti njima i njihovim bližnjima. Kockanje je sve na što misle i što žele raditi, bez obzira na posljedice. Kompulzivni kockari nastavljaju kockati čak i kada znaju da su izgledi protiv njih, čak i kada si ne mogu priuštiti da gube. Eksperti ne znaju specifično šta vodi ka kompulzivnom kockanju. Mnogi faktori kontrole pridonose problemu, kao što su nasljeđivanje ili okolinski faktori. Znakovi koji pokazuju kompulzivni pristup kockanju su bijeg od problema ili osjećaja kao što su depresija, krivnja ili bespomoćnost. Neugodni osjećaji kao što su stres, depresija, usamljenost, strah, anksioznost mogu biti okidač za kompulzivno kockanje ili nešto još gore.“

Proširenje ponude zabavnih aktivnosti koje skreću pažnju konzumenata, a najčešće mladih ljudi, sa važnijih dešavanja u društvu, često nema granicu i zbog povećanja profita ne poznaje mjeru. Sportsko klađenje je jedan od boljih primjera kontradiktornog razvoja industrije zabave i povećanja profita jer društvo koje potencira razvoj ove aktivnosti samim tim sebi nanosi štetu, jer povećano upražnjavanje sportskog klađenja prijeti povećanju ovisnosti korisnika.

Neosporno je da kocka izaziva negativne posljedice po mlade ljude i upravo su oni u najvećoj potencijalnoj opasnosti od nekontrolisane upotrebe sportskog klađenja. Posljedice mogu biti zdravstvenog (psihološkog), socijalnog (društvenog) i ekonomskog (finansijskog) karaktera. Proširenje negativnih posljedica i produbljenje krize je, također, moguće uz udružene aktivnosti kao što su laganje, krađa, korištenje duhanskih proizvoda, alkoholnih pića ili čak narkotika.

-Da li, i ako da zašto, mladi igrači pokazuju neke znakove agresivnosti kada gube svoj novac?

„Smatra se da nije frustracija ta koja uzrokuje agresivne porive, nego negativno djelovanje izazvano frustracijom, te se najčešće ispoljava kao verbalna ili fizička agresija. Verbalna agresija smatra se emocionalno agresivnim aktom koji služi za olakšanje/odušak frustraciji koja se nakuplja prilikom gubljenja. Verbalna agresija izražava se kroz ocrnjivanje i pripisivanje negativnih ljudskih osobina izvoru frustracije. Fizička agresija nastaje kao nastavak verbalne agresije, međutim ona najčešće nije usmjerena prema drugim prisutnim osobama. Takođe individualne razlike između kockara će uticati na prevalenciju agresivnog ponašanja. Agresija izazvana kockanjem je manifestacija koja se temelji na sukobima djelovanja u disfunkcionalnom ponašanju, dok se svjesno priznaju štetne posljedice ovog ponašanja.“

Dakle, iz ovog odgovora se vidi da kocka može izazvati agresivno ponašanje. Ono što je također interesantno da je većina svjesna ovog ponašanja i negativnih posljedica, ali uprkos tome nastavljaju kockati. Agresivno ponašanje izazvano neuspjehom prilikom klađenja može proširiti krizu, međutim ove posljedice nisu istaknute prilikom promovisanja sportskog klađenja, što predstavlja veliki nedostatak jer kada pojedinac ispolji agresivno ponašanje, on postaje nečiji drugi problem. Ovo je pokazatelj da su rizici, koji se mogu javiti prilikom upotrebe igri na sreću, mnogobrojni te da jedno rizično ponašanje za sobom povlači drugo što samo produžava krizu.

-Koraci pri liječenju ove ovisnosti?

„Svaki kockar je individua i potreban mu je program oporavka koji je kreiran specifično za njega. Što djeluje kod jedne osobe ne znači nužno da će djelovati i kod druge. Jedna od terapija jeste olakšavanje neugodnih i prevladavajućih osjećaja bez kockanja. Nakon doživljavanja neugodnih osjećaja kao što su stres, depresija, usamljenost, strah, anksioznost odlazak u kladionicu može se činiti kao zabavan i uzbudljiv način opuštanja i socijalizacije. Međutim, postoje zdraviji i daleko jeftiniji načini za držati neugodna osjećanja pod kontrolom. To se može postići vježbanjem, meditacijom, provođenjem vremena sa prijateljima, razvijanjem novog hobija.

Još jedan od načina liječenja ovisnosti o kockanju jeste učešće u terapijskim grupama. Gdje učesnici među sobom razmjenjuju osjećanja, savjete i načine prevladavanja kriza. Kognitivno-bihevioralna terapija za probleme kockanja fokusira se na mijenjanje nezdravog kockarskog ponašanja i misli, kao što su racionaliziranje i lažna uvjerenja. Takođe uči kockare kako da se bore sa porivima prema kockanju, kako da se nose sa neugodnim emocijama bez da bježe od njih potiskujući ih kockanjem, te kako da riješe finansijske probleme, poslovne i probleme u koji su uzrokovani kockanjem. Posjeta terapeutu ne znači da ste slabi, ili da se ne možete nositi sa svojim problemom. Terapija je za osobe koje su dovoljno pametne da uvide da trebaju pomoć. Terapija vam može dati alate i podršku za preoblikovanje misli ponašanja, koji će trajati doživotno.“

Iz ovog odgovora možemo zaključiti da je najbolji lijek protiv ovisnosti o kocki promjena načina života, navika i kulture življenja. Kada se problem već desi najbitnije je prihvatiti isti i krenuti sa rješavanjem. Prihvatanje ovisnika da ima problem, suočavanje sa realnošću je prva stepenica ka pobjedi ovog problema. Isti postupak je značajan za najbliže ljude koji okružuju ovisnika, jer je toj osobi potrebna podrška na putu rješavanja problema ovisnosti.

10.2. Analiza intervjua sa zaposlenicom sportske kladionice

- Koliko dugo ste zaposlenik/ca na uplatnom mjestu u sportskoj kladionici?

“Više od godinu dana.”

- Iz Vašeg iskustva, ljudi koje starosne dobi najčešće posjećuju uplatno mjesto?

„Dolaze ljudi svih starosnih dobi podjednako. I to zavisi od kladionice do kladionice, u kladionici pored moje gdje ja radim npr. većinom izlaze mladi ljudi.“

- Da li mladi igrači pokazuju neke znakove ovisnosti o kocki?

Ne. Ali isti igrači dolaze iznova, tako da se za te ljude može reći da kockaju često, što je možda neki znak ovisnosti.

- Kada igrači ostvare dobitak veći od 30,00 KM, koliko često odustanu odnosno nastave sa klađenjem?

“Sve zavisi od igrača do igrača, moja iskustva su da većina igrača upravo dolaze da kockaju sa malo manje ili malo više od 30 KM.”

- Da li mladi igrači pokazuju neke znakove agresivnosti kada gube svoj novac?

“Dešava se da galame i izgovaraju razne psovke prilikom gubitaka. Ništa više od toga.”

- Da li mladi igrači prilikom gubitka vrše neki pritisak na Vas?

“Da, ponekad je žurba stići otkucati sve listiće za 1:30 minuta koliko traje pauza između dva kola, pa se dešava da ubrazavajući me, vrše pritisak na mene.”

- Da li neki mladi igrači ulaze u sportske kladionice pod dejstvom alkohola, ili sa alkoholom, ili sa nekim psihoaktivnim supstancama i da li pokazuju neke simptome te vrste...?

“Ne, nisam nikad primjetila.”

- Koliko često igrači uplaćuju novac na svoj račun u svrhu online klađenja?

„Mladi igrači veoma često, stariji ne tako često.“

- Vaš dojam o kulturi (ponašanje, jezik: kockarski slang, urednost, itd.) kladioničara.

“Jezik je često pun psovki i pogrđnih naziva, većina njih ima nervozno ponašanje, uvijek pričaju kraticama o tome šta žele igrati kao npr. 4-2 poredak i 3-1 kombinacija znači da će utrku pobijediti pas pod rednim brojem 4, a drugoplasirani će biti onaj pod rednim brojem 2. Velika većina igrača je jako uredna.”

- Koji su nedostaci vašeg radnog mjesta? (socijalna i ekonomska prava, sigurnost, radno i slobodno vrijeme...)

“Socijalna i ekonomska prava su u granicama normalnog, dok sigurnost nije na zadovoljavajućem nivou s obzirom da je već zabilježen veći broj pljački sportskih kladionica, radno vrijeme je 12 sati i radi se svaki drugi dan.”

S obzirom da je uposlenica sportske kladionice u radnom odnosu više od godinu dana može se reći da je uzorak reprezentativan s obzirom da posjeduje iskustvo i kontinuirano je u interakciji sa kladioničarima.

Kladioničari u većini slučajeva žele da vrijeme u kladionici provedu sa vršnjacima, pa imamo pojavu da mladi odlaze u jedne, a stariji u druge kladionice. Razlog zbog čega je to tako može se tumačiti na više načina. Mada teorija Jacoba Morena “sociometrija”¹ je najrelevantnija u objašnjenju ove pojave.

Učestalost kockanja je glavni pokazatelj moguće ovisnosti o kocki, što će reći da i u Sarajevu postoji mogućnost prisutnosti velikog broja ovisnika o kockanju, a koji možda nisu ni registrovani, odnosno nisu ni svjesni da imaju problem.

Iako iz odgovora uposlenice kladionice saznajemo da cifre uloga te zarade ili gubitka sa kojima igrači mogu raspolagati nisu preveliki iznosi ipak konstantno ponavljanje aktivnosti sportskog klađenja ukazuje na narušenost kontrole poriva ulaganja novca radi potencijalno veće zarade. Osim verbalne agresivnosti, prevelika želja za igrom im ne dozvoljava da propuste nijedno kolo, s toga igraju konstantno dok borave u kladionici.

Većina igrača pokazuje verbalnu agresivnost, što se ne treba zanemariti, jer verbalna agresivnost može lako prerasti u fizičku agresivnost. Ne treba zanemarivati prisustvo ovakvog ponašanja jer uvijek postoji mogućnost eskaliranja negativnih posljedica.

Razvojem tehnologije kocka je postala dostupna svima, tako da sada imamo pojavu sve češćeg online klađenja, gdje se proces kockanja odvija i mimo sportskih kladionica. Upravo je ovaj domen online klađenja nesigurniji za mlade ljude, i ostavlja mogućnost manipuliranja te se povećava vjerovatnoća klađenja upravo mlađe populacije.

¹Opširnije u: Moreno, J. L. (1960). *The Sociometry Reader*. Beacon House.

Ipak osim što su socio-ekonomska prava u “granici normalnog”, sigurnost i radno vrijeme ne zadovoljavaju kriterije koje sportske kladionice nude svojim uposlenicima, stoga posmatrajući s te strane oblast sportskog klađenja ne raspolaže sa toliko pozitivnih učinaka kako se predstavlja putem markentiških aktivnosti.

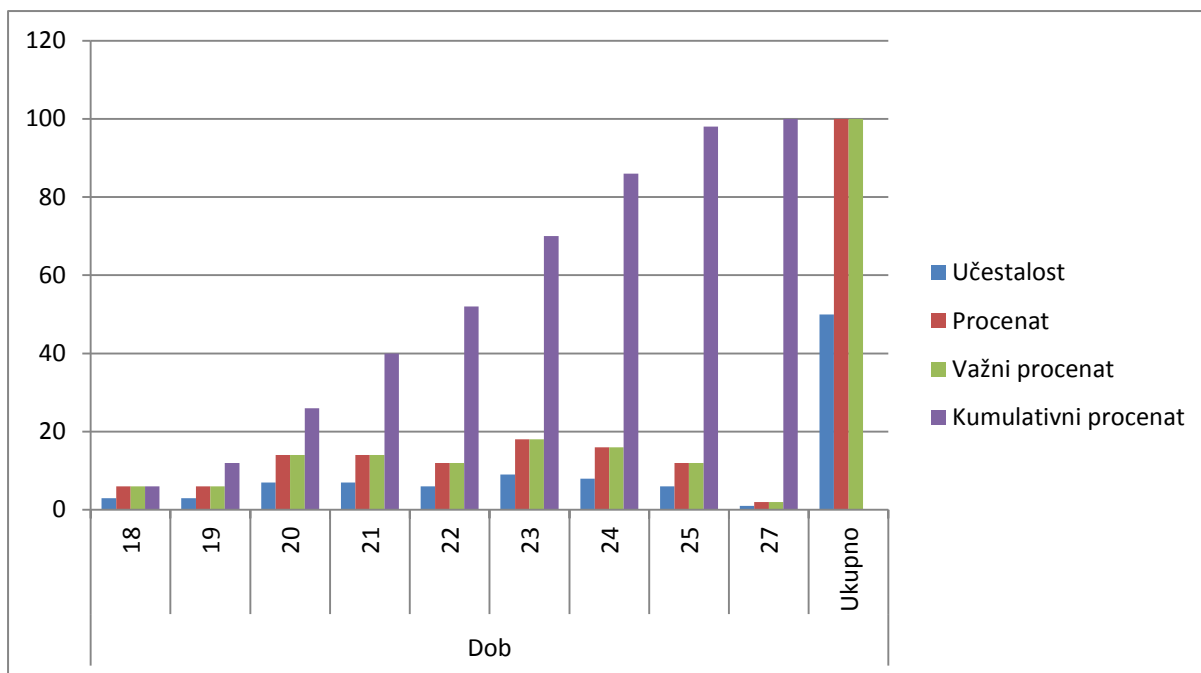
Iz analize odgovora uposlenice jedne od kladionica zaključujemo da kockanje ispoljava neke svoje kulturne obrasce, pa možemo primjetiti da kockari imaju svoj slang, nervozni su i većina njih je uredno odjevena. Sve su to pokazatelji da kocka može stvoriti jednu novu supkulturu u Sarajevu i generalno u Bosni i Hercegovini. Ali smanjena zastupljenost informacija o potencijalnoj ovisnosti o kockanju i smanjen razvoj svijesti o ovome problemu i potencijalnoj opasnosti za društvo u cjelini pogoršava situaciju i dodatno povećava rizik od proširenja ovisnosti o igrama na sreću.

10.3. Analiza rezultata ankete

Analiza odgovora na 1.,2.,3. i 4. pitanje

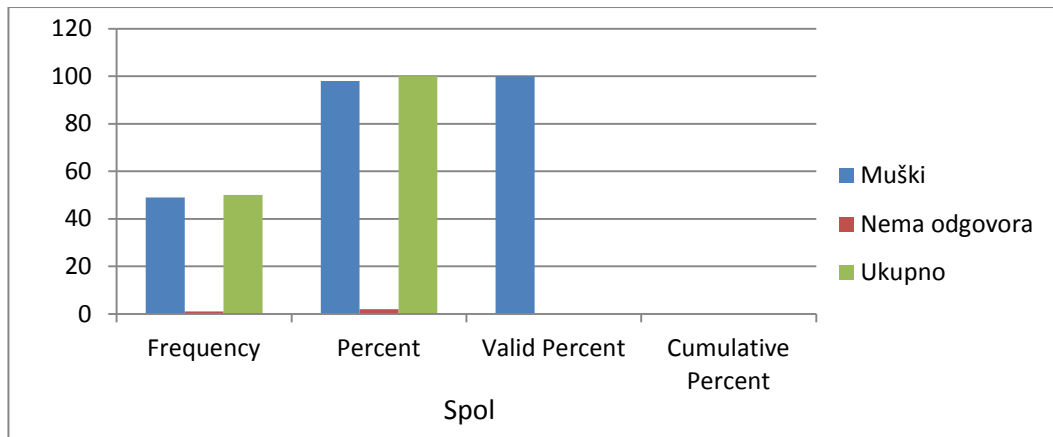
Dob

		Učestalost	Postotak	Važni postotak	Konačni postotak
Validnost	18	31	6,2	6,2	6,2
	19	32	6,4	6,4	12,6
	20	66	13,2	13,2	25,8
	21	70	14,0	14,0	39,8
	22	63	12,6	12,6	52,4
	23	89	17,8	17,8	70,2
	24	82	16,4	16,4	86,6
	25	59	11,8	11,8	98,4
	27	8	1,6	1,6	100,0
	Ukupno	500	100,0	100,0	

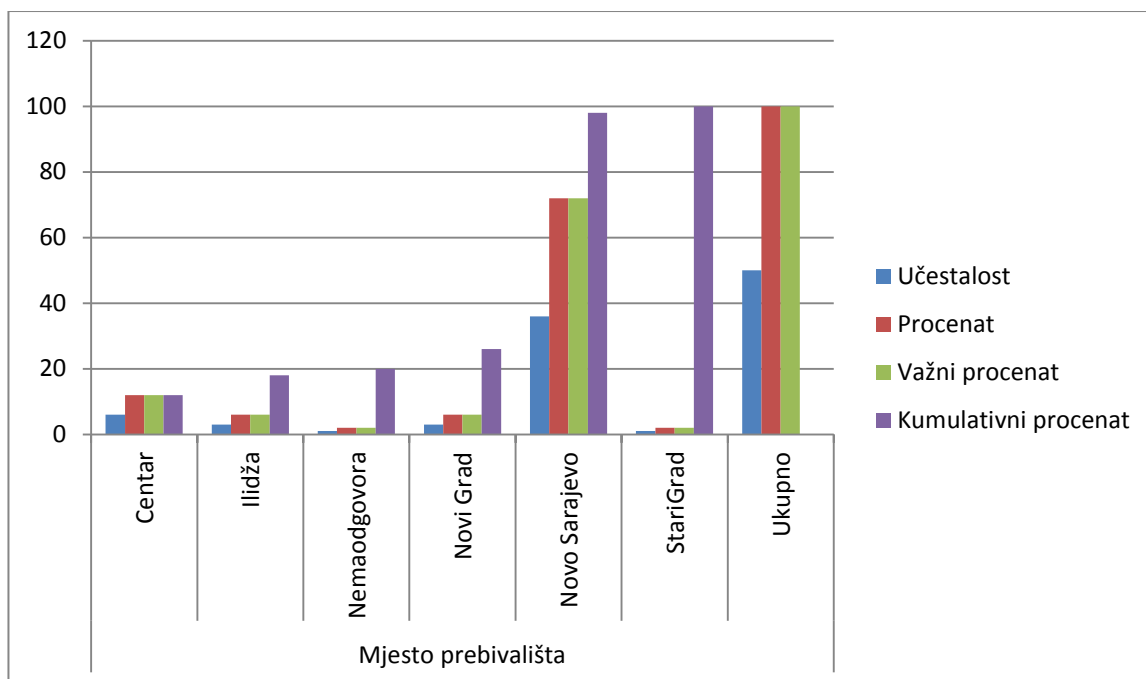
Spol

		Učestalost	Postotak	Važni postotak	Konačni postotak
Validnost	Muški	500	100	100,0	100,0
Nedostaje odgovor	Nema odgovora	0	0		
Ukupno		500	100,0		

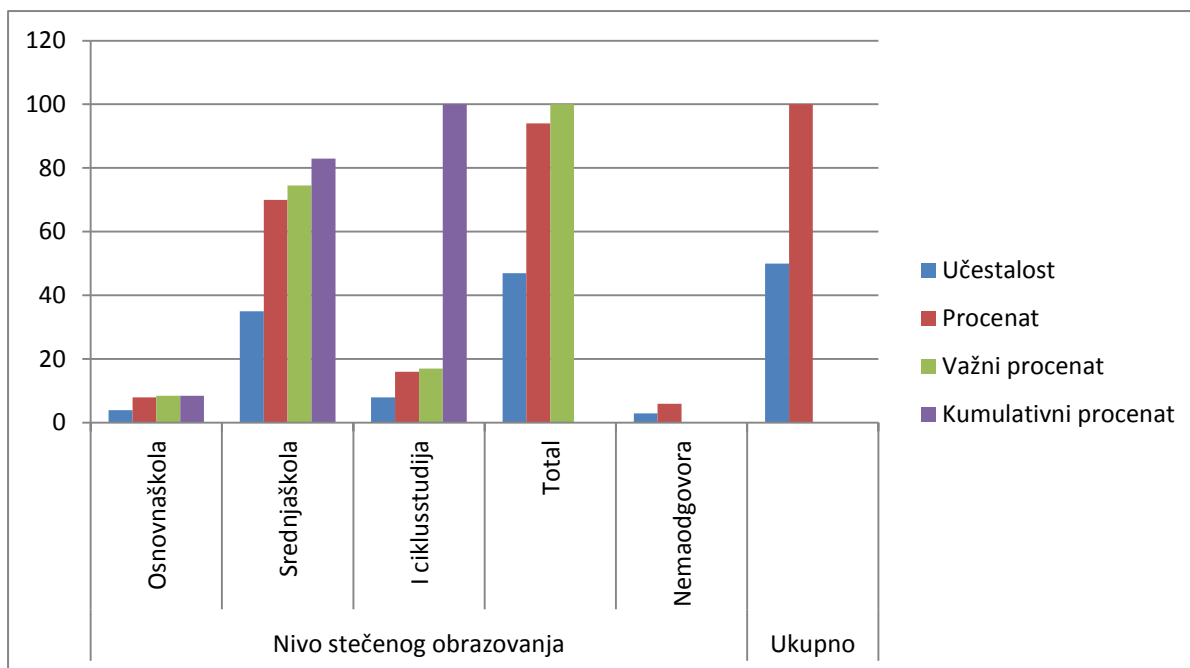
Mjesto stalnog prebivališta

		Učestalost	Postotak	Važni postotak	Konačni postotak
Validnost	Centar	52	10,4	10,4	10,4
	Ilidža	36	6,6	6,6	17,0
	Nema odgovora	10	2,0	2,0	19,0
	Novi Grad	30	6,0	6,0	25,0
	Novo Sarajevo	293	58,6	58,6	83,6
	Stari Grad	82	16,4	16,4	100,0
	Ukupno	500	100,0	100,0	

Nivo stečenog obrazovanja

		Učestalost	Postotak	Važni postotak	Konačni postotak
Validnost	Osnovna škola	37	7,4	7,4	7,4
	Srednja škola	364	72,8	72,8	80,2
	I ciklus studija	80	16,0	16,0	96,2
	Ukupno	481	96,2	96,2	96,2
Nedostaje odgovor	Nema odgovora	19	3,8	3,8	3,8
Ukupno		500	100,0	100,0	100,0

Mladi ljudi, muškog spola, 18-27. godine su bili ispitanici ovog anketnog upitnika. Muškarci su i preovladavajući korisnici sportskih kladionica, što se svakodnevno može susresti. Kada su u pitanju ispitanici, vršenje ankete je sprovedeno isključivo u poslovnicama sportskih kladionica, što je razlog nedostatka ispitanika ženskog spola, s obzirom da mladi ljudi ženskog spola od 18-27 godina nikako ili skoro nikako ne posjećuju uplatna mjesta. Ovo potvrđuje i sljedeće: „Znakovito je da su u riziku od kockanju muške osobe u mlađoj dobi, između 18 i 35 godina, sa srednjom stručnom spremom.“ (Skoko, Topić-Stipić, Primorac 2015: 506) Istraživanje sprovedeno u Sarajevu je, također, pokazalo da su đaci srednjih škola, prema rezultatima anketnog pitanja, najčešći korisnici sportskih kladionica. Upravo je period kada mladi ljudi pohađaju srednju školu jako rizičan shodno mogućem upoznavanju sa potencijalnim devijantnim ponašanjem jer se tada mladi u grupama vršnjaka lakše odvažavaju da probaju nove stvari. Sportsko klađenje mladima može izgledati kao brz i jednostavan način da povećaju džeparac, pritom ne razmišljajući o riziku i posljedicama. Iako je maloljetnim licima zabranjen pristup sportskim kladionicama, uvijek postoji mogućnost manipulacije i pronalaska načina da se sportsko klađenje ostvari, stoga je izuzetno važno da roditelji kontrolišu kretanje svoje djece, da ne budu prepušteni sami sebi, ali je vrlo bitno i da odgovorna lica u kladionicama budu savjesni i da se pridržavaju pravila.

Područje na kojem je vršeno ispitivanje je grad Sarajevo, s tim da su ispitanici bili iz 4 gradske općine (Stari Grad, Centar, Novo Sarajevo, Novi Grad). Kao što je prethodno

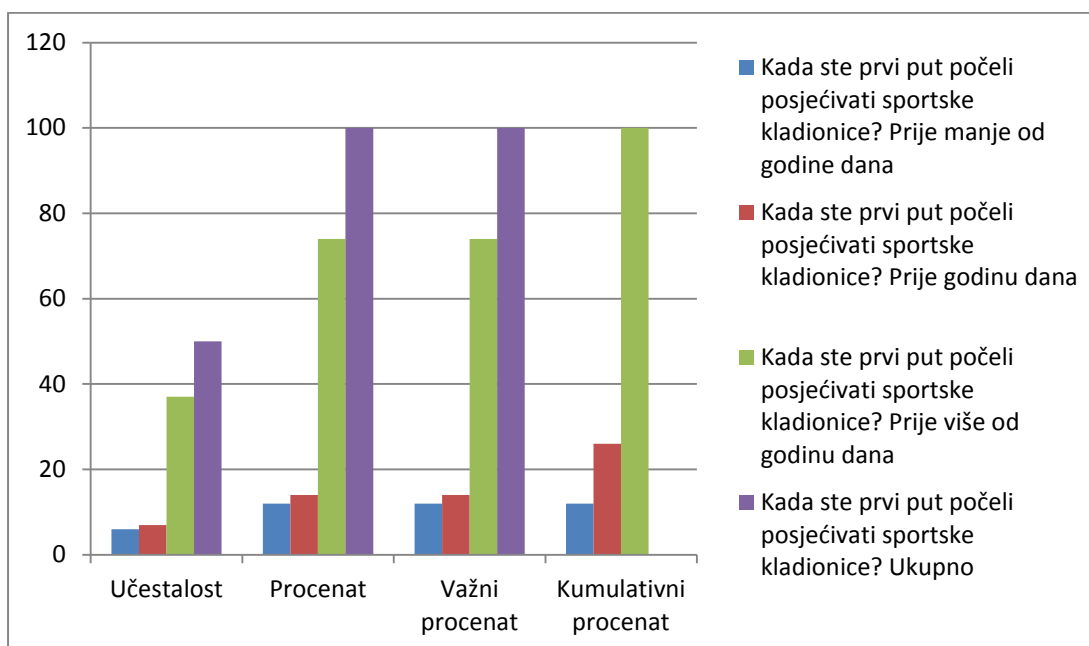
navedeno i utvrđeno da mladi ljudi koji pohađaju srednje škole posjećuju kladionice, u Kantonu Sarajevo postoje određeni pokušaji prevencije takvih slučajeva. Pa je tako, 15. jula 2019. godine zastupnik Skupštine Kantona Sarajevo, Sead Milavica uputio inicijativu „da Vlada Kantona Sarajevo donese pravni okvir kojim bi se odredili uslovi koje moraju ispunjavati uplatna mjesta kladionica na području Kantona Sarajevo i to na način da se dosadašnji kriteriji neophodne udaljenosti od najmanje 100 metara od vjerskih objekata, te osnovnih i srednjih škola poveća na 1.000 metara (1 kilometar).“ (https://skupstina.ks.gov.ba/sites/skupstina.ks.gov.ba/files/s.milavica_4.pdf, 21.04.2020.) Zastupnik Milavica je pri obrazloženju svoje inicijative istaknuo „[...] da kladionice koriste blizinu škola kako bi na velikom odmoru privukle mlade ljude. Dodao je kako smatra da će veća udaljenost značajno uticati na zaštitu od štetnih uticaja koje kladionice imaju na mlade ljude.“ (<https://bhrt.ba/1015336/ks-kladionice-ce-uskoro-morati-bitu-udaljene-kilometar-od-skola/>, 21.04.2020.) Ipak, ova inicijativa još uvijek nije realizovana, jer zbog drugih političkih previranja u Kantonu ovo pitanje je palo u drugi plan, a potom je i pandemija Covid-19 većinu aktivnosti usporila. „Očekivao sam reakciju Vlade Kantona Sarajevo, međutim u međuvremenu je došlo do rekonstrukcije Vlade te se time očito nisu bavili. Ja ću, kada bude imenovana nova vlada, više vremena posvetiti tom pitanju, da se ovaj problem riješi. Ako je moguće da se udalje 1.000 metara, a ako nije, onda ćemo vidjeti koje je najpovoljnije rješenje i šta se može uraditi – kazao je Milavica. Istakao je da neće odustati od svoje inicijative.“ (<https://faktor.ba/vijest/hoce-li-inicijativa-o-udaljavanju-kladionica-na-1000-metara-od-skola-ostati-samo-slovo-na-papiru/70976>, 21.04.2020.)

Analiza odgovora na pitanje broj 5

Kada ste prvi put počeli posjećivati sportske kladionice?

		Učestalost	Postotak	Važni postotak	Konačni postotak
Validnost	Prije manje od godine dana	66	12,2	12,2	12,2
	Prije godinu dana	72	14,4	14,4	26,6

Prije više od godinu dana	362	72,4	72,4	100,0
Ukupno	500	100,0	100,0	

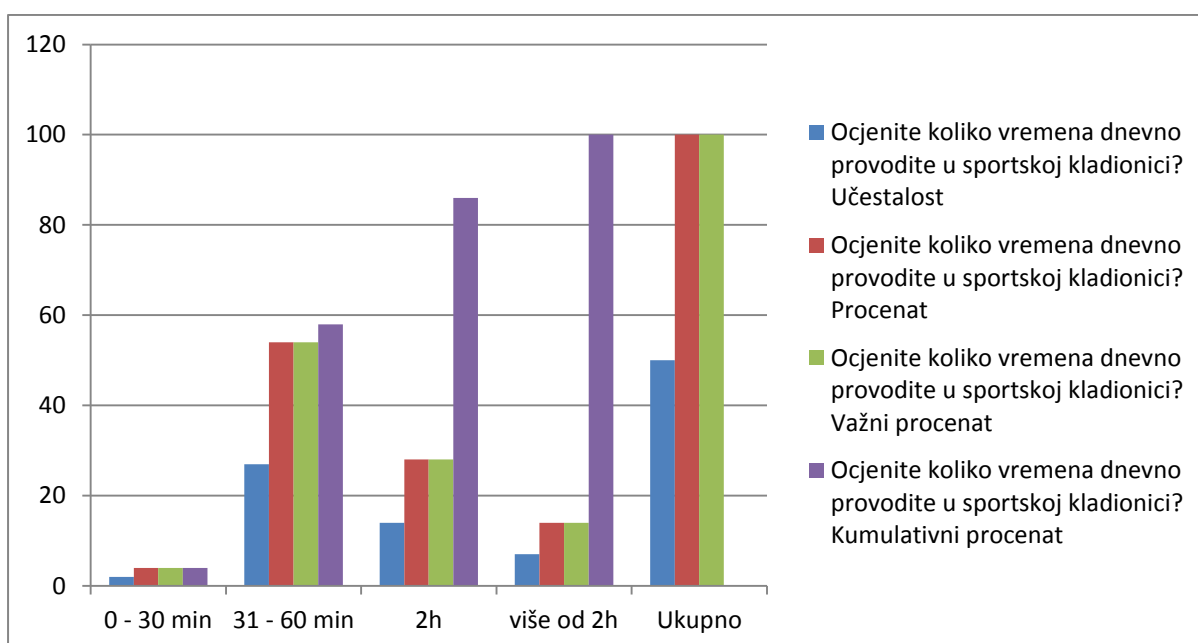
Na pitanje „Kada ste prvi put počeli posjećivati sportske kladionice“, 72% ispitanika je odgovorilo da su prvi put posjetili sportsku kladionicu prije više od godinu dana. Sportske kladionice imaju svoje dugogodišnje posjetioce dok novi korisnici pristižu i dalje. Tako da sportske kladionice postaju mjesta koje mladi ljudi neminovno posjećuju.

Analiza odgovora na pitanje broj 6

Ocjenite koliko vremena dnevno provodite u sportskoj kladionici?

	Učestalost	Postotak	Važni postotak	Konačni postotak
Validnost 0 - 30	19	3,8	3,8	3,8

min				
31 - 60 min	278	55,6	55,6	59,4
2h	143	28,6	28,6	88,0
više od 2h	60	14,0	14,0	100,0
Ukupno	500	100,0	100,0	

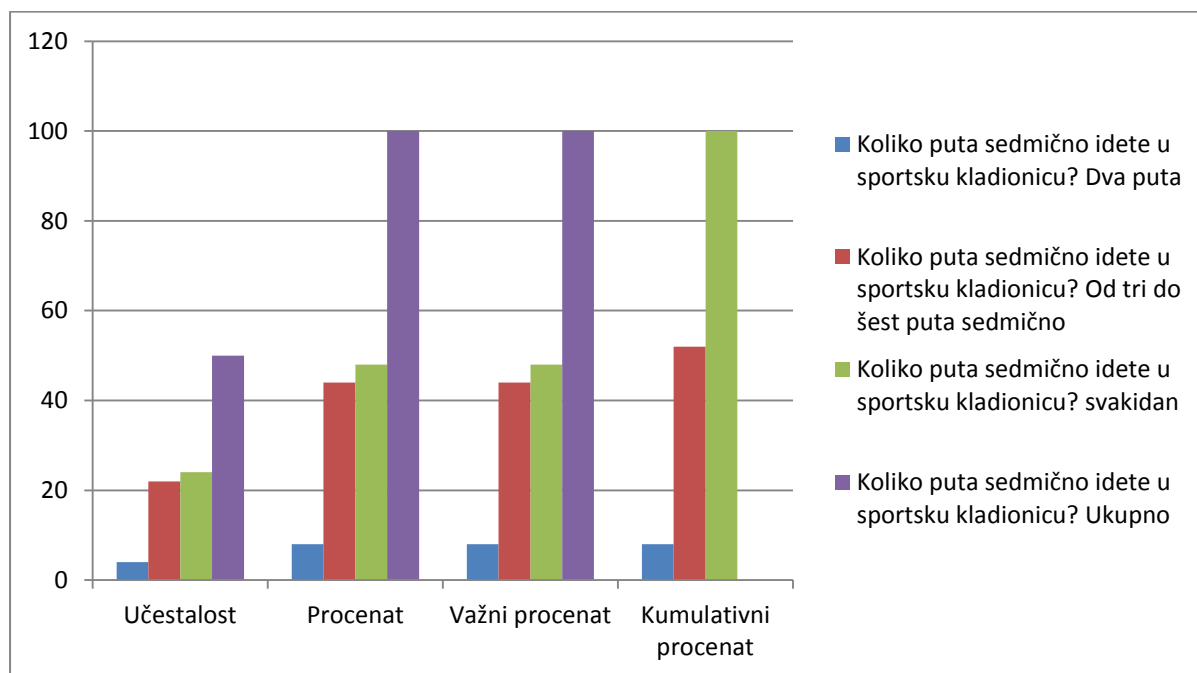

Upravo odgovori na ovo pitanje svjedoče o tome da procenat odgovora na pitanje br. 5 ne treba olako shvatiti. Mladi ljudi, ispitanici ovog anketnog upitnika, odvajaju ne tako beznačajno vrijeme na klađenje. Jako je važno upućivati mlade ljude da svjesno upravljaju vremenom kojim raspolaže, da ga ne troše na aktivnosti od kojih neće imati dugoročnije koristi, ne prepuštati se trenutnim zadovoljstvima koja bi im mogla i naštetiti. Živimo u vremenu kada konstantna propaganda i promocija navikavaju ljude, naročito mlade, da koriste i upražnjavaju aktivnosti koje su aktuelne i popularne u tom trenutku.

Analiza odgovora na pitanje broj 7

Koliko puta sedmično idete u sportsku kladionicu?

		Učestalost	Postotak	Važni postotak	Konačni postotak
Validnost	Dva puta	40	10,6	10,6	10,6
	Od tri do šest puta sedmično	224	44,8	44,8	55,4
	Svaki dan	223	44,6	44,6	100,0
Ukupno		500	100,0	100,0	

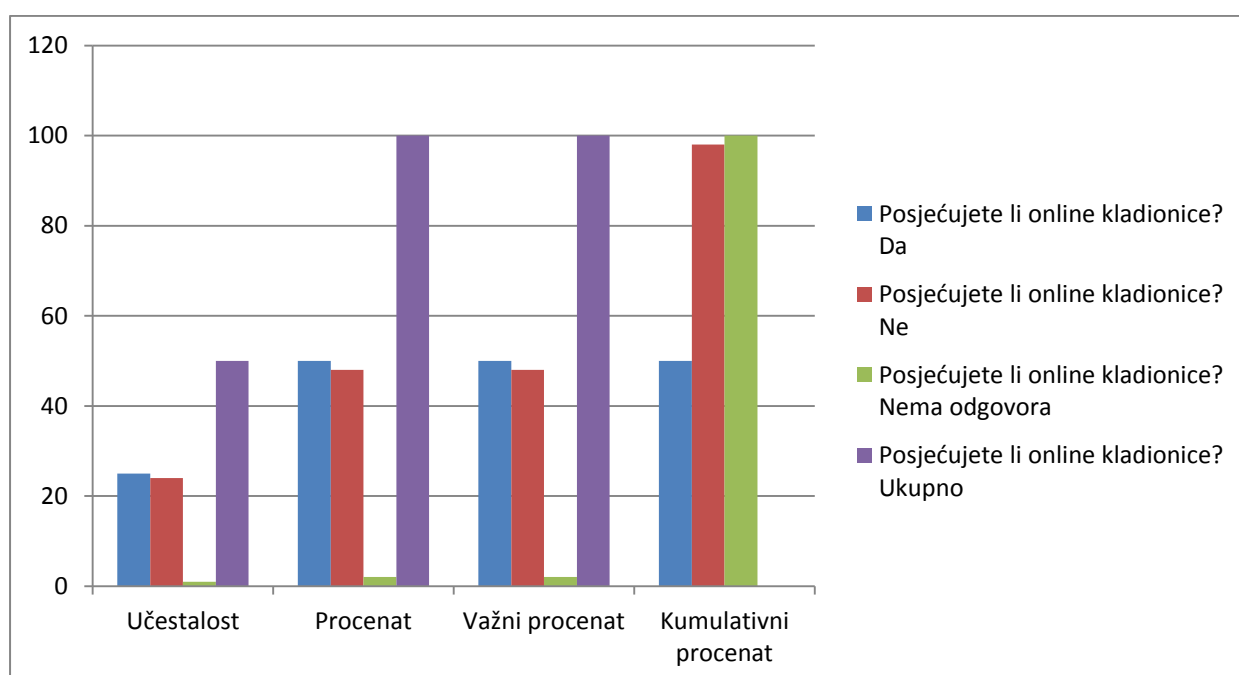

Rezultati ovog pitanja upotpunjavaju sliku o učestalosti boravka mladih ljudi u sportskim kladionicama. Većina ispitanika odlazi u sportske kladionice više puta sedmično, pa čak i svaki dan o čemu se izjasnio ne tako mali broj ispitanika. Niti jedan ispitanik se ne ograničava na samo jedan put sedmično. Ovo bi mogao biti alarm i upozorenje koliko mladi ljudi posvećuju pažnju ovoj aktivnosti, koliko ustvari ulažu u dobitak na sreću.

Analiza odgovora na pitanje broj 8

Posjećujete li online kladionice

Validnost	Učestalost	Postotak	Važni postotak	Konačni postotak
Da	392	78,4	78,4	78,4
Ne	108	108	21,6	100,0
Ukupno	50	100,0	100,0	100,0

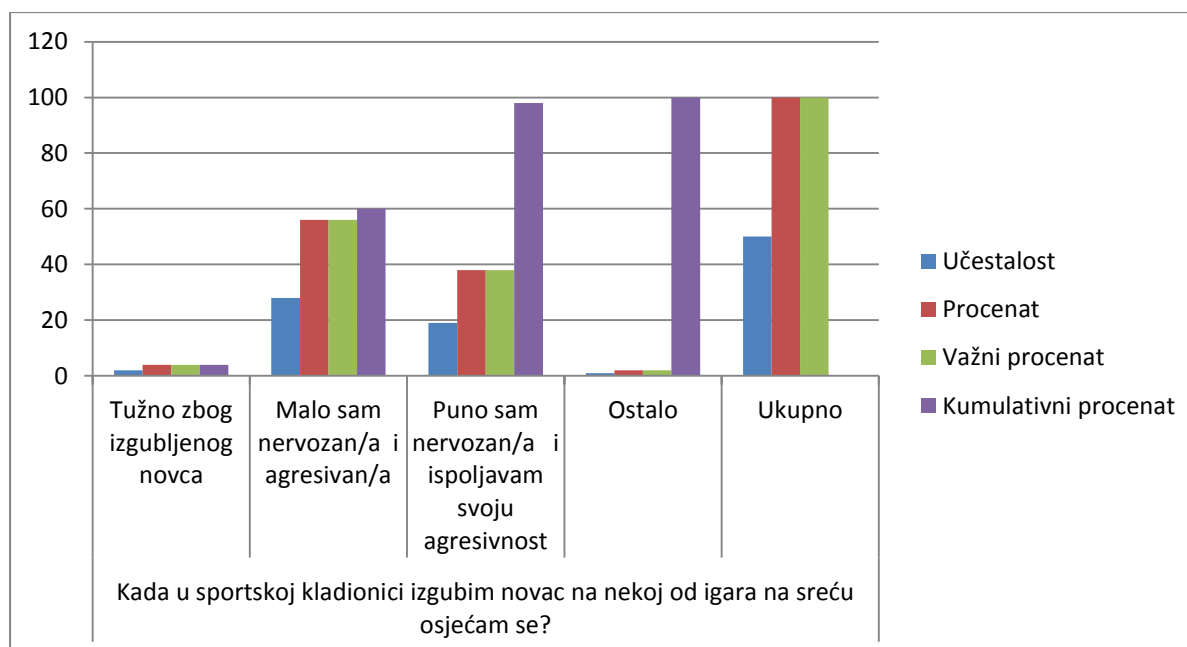

Pored višesedmičnih odlazaka u sportske kladionice, mladi ljudi su posjetiooci i online kladionica što upućuje na povećanje vremena provedenog uz sportsko klađenje. Mladi ljudi intenzivno koriste tehnologiju, online prostor i svakako da su i online kladionice jedan od njihovih predmeta interesovanja. Online klađenje omogućava i prostor za dodatno manipulisanje, odnosno postoji mogućnost da i maloljetna lica pronađu način da ulože novac radi potencijalnog dobitka i okušaju se u igrama na sreću.

Analiza odgovora na pitanje broj 9

Kada u sportskoj kladionici izgubim novac osjećam se?

		Učestalost	Postotak	Važni postotak	Konačni postotak
Valid	Tužno zbog izgubljenog novca	54	10,8	10,8	10,8
	Malo sam nervozan/a i agresivan/a	286	57,2	57,2	68,0
	Puno sam nervozan/a i ispoljavam svoju agresivnost	179	31,8	31,8	99,8
	Ostalo	1	0,2	0,2	100,0
	Ukupno	500	100,0	100,0	

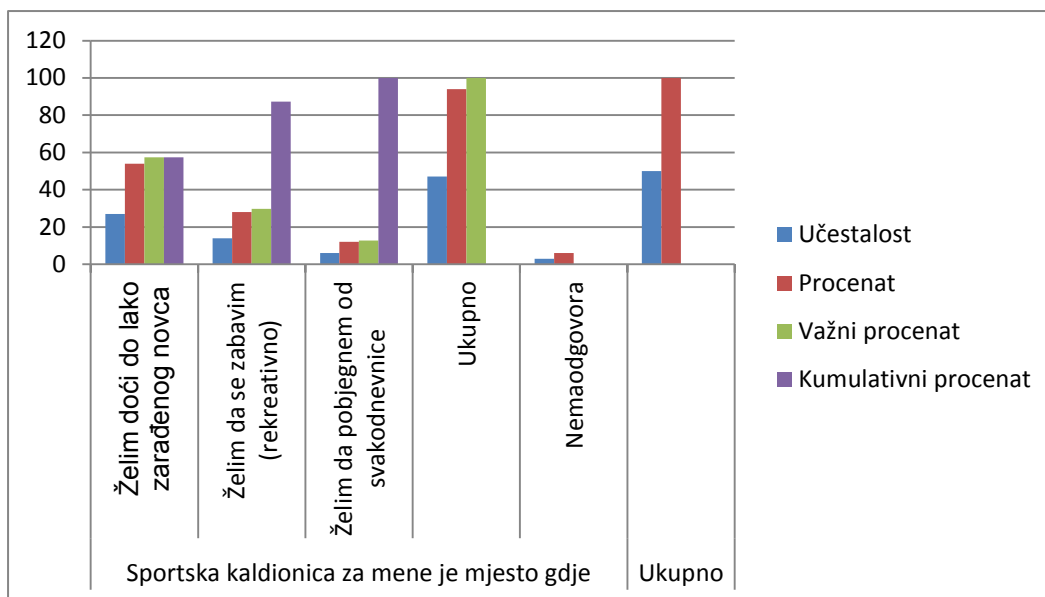
Korisnici sportskih kladonica koji ulažu vlastiti novac radi mogućeg većeg dobitka ne ostaju ravnodušni prilikom gubitka istog. Negativni osjećaji, nervoza, agresivnost, prevladavaju

kod mladih korisnika sa manje sreće u ovoj igri. Zabrinjavajući je broj mladih ljudi koji svoju nervozu i agresivnost ispoljavaju prilikom gubitka. Dakle, mladi ljudi igraju s nadom da će ostvariti dobit, ne pristupaju igrama na sreću isključivo kao vidu zabave, svjesni da će možda izgubiti uloženi novac i da će se na tome završiti. Samim tim se povećava vjerovatnost da će u stanju nervoze i agresivnosti ponovo ulagati nastojeći da postignu dobit, što govori o nekontrolisanju poriva i vodi potencijalnoj ovisnosti, ako se aktivnost sve češće ponavlja.

Analiza odgovora na pitanje broj 10.

Sportska kladionica za mene je mjesto gdje

		Učestalost	Postotak	Važni postotak	Konačni postotak
Validnost	Želim doći do lako zarađenog novca	277	55,4	55,4	55,4
	Želim da se zabavim (rekreativno)	134	26,8	26,8	82,2
	Želim da pobjegnem od svakodnevnice	62	12,4	12,4	100,0
	Ukupno	473	94,6	94,6	
Nedostaje odgovor	Nema odgovora	27	5,4	5,4	
Ukupno		500	100,0		

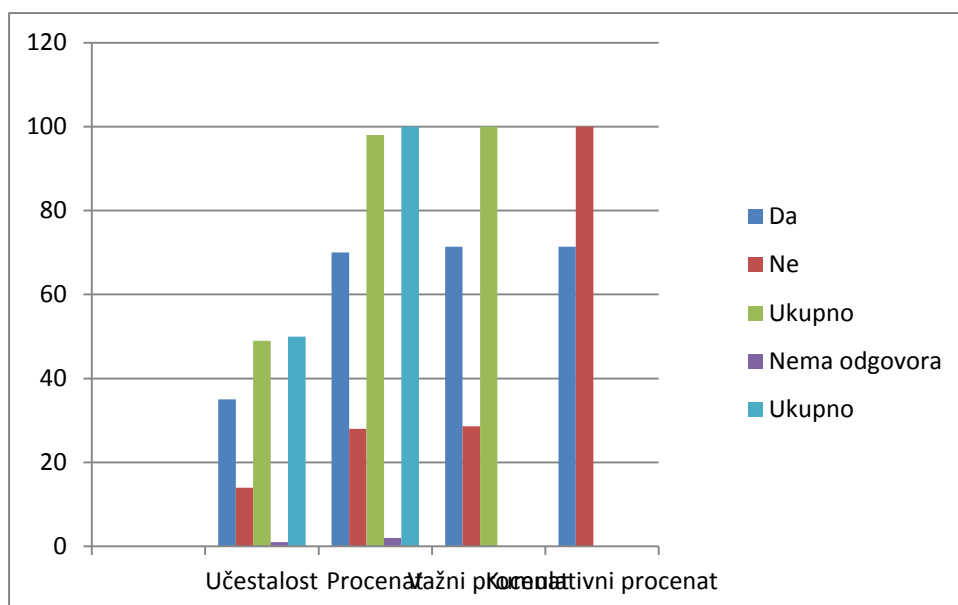

Zarada i zabava su osnovna interesovanja mladih ljudi koji svoje vrijeme izdvajaju na odlaske u sportske kladionice. Mladim ljudima, nažalost, sportske kladionice služe za sticanje lako zarađenog novca. Poražavajuća je činjenica da su mladi ljudi spremni uložiti novac pritom se nadajući da će na brz i lagan način tu cifru uvećati i tako zarađivati. Rad, trud, zalaganje, učenje, sticanje novih vještina su vrijednosti na koje bi se mladi ljudi trebali usmjeravati.

Analiza odgovora na pitanje broj 11

Smatrate li se ovisnikom o kladionici?

		Učestalost	Postotak	Važni postotak	Konačni postotak
Validnost	Da	291	58,2	58,2	58,2
	Ne	209	41,8	48,1	100,0
	Ukupno	500	100,0	100,0	
Nedostaje odgovor	Nema odgovora	0			
Ukupno		500	100,0		

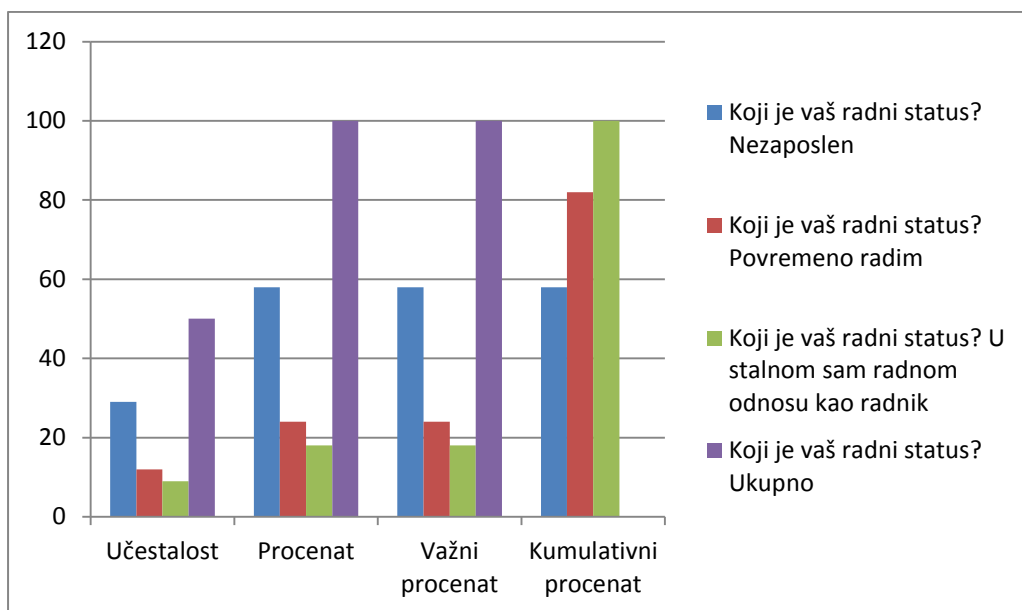
Mladi ljudi koji su svjesni ovisnici o sportskim kladionicama, prema rezultatima ovog pitanja, preovladavaju i to je poražavajuća činjenica za društvo. Svjesnost o ovisnosti je prvi korak u rješavanju tog problema. Međutim, pitanje je koliko je zaista bh. društvo svjesno problema ovisnosti o kockanju, koliko smo spremni prihvatiti da ljudi izdvajaju novac na kockanje s nadom da će dobiveni iznos biti mnogo veći. Koliko smo svjesni da živimo u doba masovne kulture, industrije zabave, gdje je većina aktivnosti u društvu podređena sticanju profita, gdje je nadogradnja duha, cjeloživotni razvoj, kultura, umjetnost, sport koji tome mogu doprinijeti su, također, zahvaćeni brzim stilom života čiji je cilj uvećanje dobiti, novca koji će se potrošiti na jednokratnu, instant zabavu, od kojih je jedna i sportsko klađenje.

Analiza odgovora na pitanje broj 12

Koji je vaš radni status?

		Učestalost	Postotak	Važni postotak	Konačni postotak
Validnost	Nezaposlen	292	58,4	58,4	58,4
	Povremeno radim	119	23,8	23,8	82,2

U stalnom sam radnom odnosu kao radnik	89	17,8	17,8	100,0
Ukupno	500	100,0	100,0	

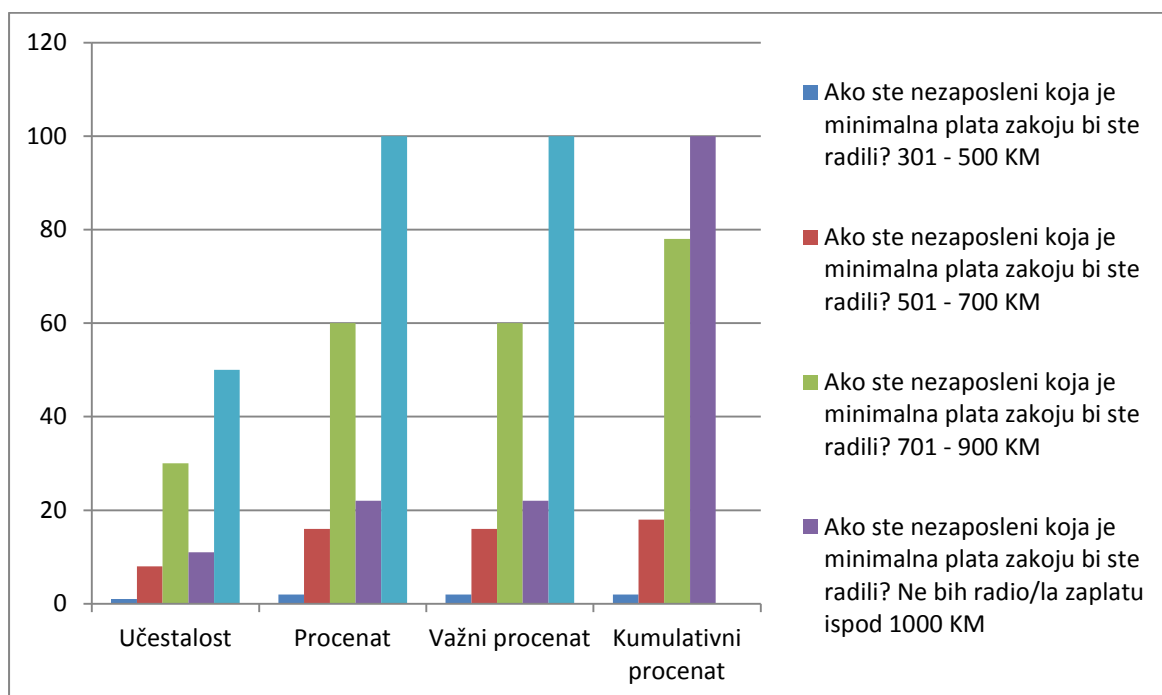

Iz tabele vidimo da su mladi ljudi koji su korisnici sportskih kladionica pritom i nezaposleni. Dakle, iznos koji ulažu u klađenje uglavnom nije njihov zarađeni novac već džeparac od roditelja i sl. Ranije je navedeno da je veliki broj korisnika kladionica mlađa populacija koja pohađa srednju školu, dakle, uglavnom dobijaju džeparac od roditelja, koji pritom nastoje uvećati ulaganjem u sportsko klađenje. Čak ako to i nije džeparac od roditelja, nego, možda, zarađeni novac, svako ima pravo isti raspolagati na način koji želi, ali trebalo bi izgrađivati svijest o kvalitetnijem utrošku novca, ulaganju u samog sebe i vlastiti razvoj, a ne trenutna zadovoljstva.

Analiza odgovora na pitanje broj 13

Ako ste nezaposleni, koja je minimalna plata za koju bi ste radili?

		Učestalost	Postotak	Važni postotak	Konačni postotak
Validnost	301 - 500 KM	10	2,0	2,0	2,0
	501 - 700 KM	78	15,6	15,6	17,6
	701 - 900 KM	303	60,6	60,6	78,2
	Ne bih radio/la za platu ispod 1000 KM	109	21,8	21,8	100,0
Ukupno		500	100,0	100,0	

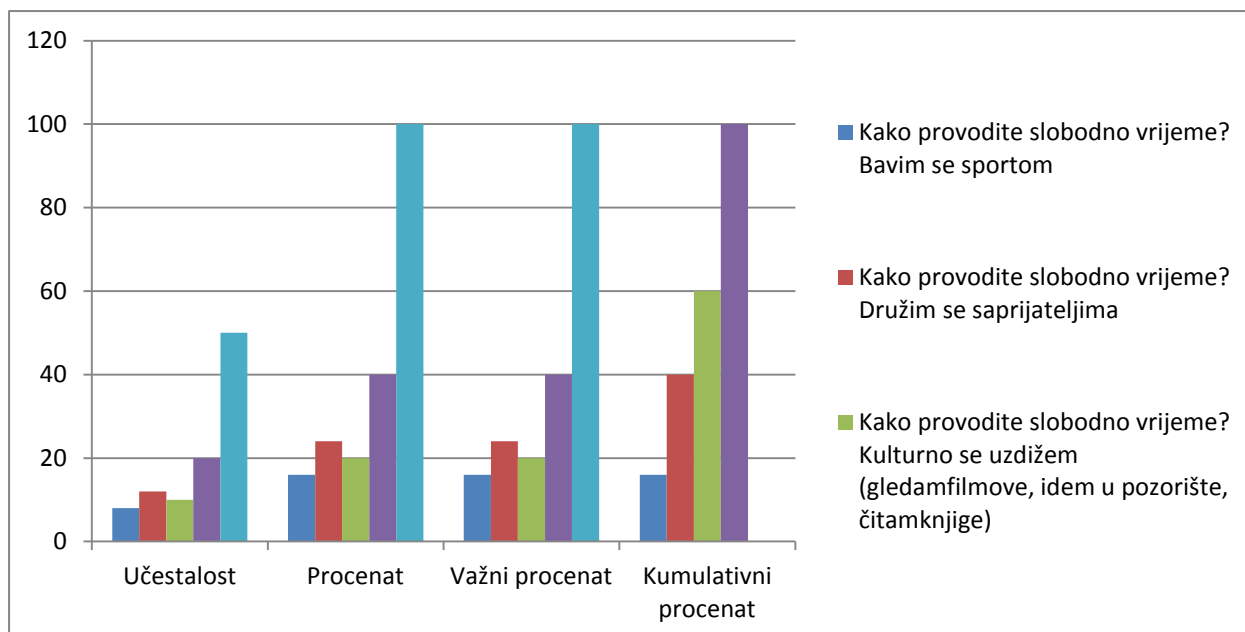
Interesantno je da 58,4 % ispitanika nije zaposleno, što je vidljivo na osnovu rezultata prethodnog pitanja, a čak 60,6 % ispitanih mladih ljudi priželjkuje izrazito visoku platu (701,00-900,00 KM), pritom mladi ljudi višesedmično nastoje doći do lahko zarađenog novca

putem klađenja. Tu je primjetna korelaciju između nezaposlenosti i sportskog klađenja. A pritom mladi ljudi priželjkuju veće svote novca koje bi zarađivali, iako zasigurno u sportskim kladionicama neće steći potrebne vještine i kvalifikacije za bilo koji posao s kojim bi mogli zaraditi novac.

Analiza odgovora na pitanje broj 14.

Kako provodite slobodno vrijeme?

		Učestalost	Postotak	Važni postotak	Konačni postotak
Validnost	Bavim se sportom	83	16,6	16,6	16,6
	Družim se sa prijateljima	116	23,2	23,2	39,8
	Kulturno se uzdižem (gledam filmove, idem u pozorište, čitam knjige)	157	31,4	31,4	71,2
	Provodim ga u kladionici	144	28,8	28,8	100,0
	Ukupno	500	100,0	100,0	

S obzirom na ispitani broj mladih ljudi na području Sarajeva, dobar dio njih svoje slobodno vrijeme upražnjava na sportsko klađenje. Većina pak svoje slobodno vrijeme kombinovano koristi na odlaske u sportske kladionice i druge aktivnosti poput sporta, druženja sa prijateljima ili obavljanje nekih kulturnih aktivnosti.

Slobodno vrijeme, rasonoda, dokolica podrazumijevaju vrijeme koje ljudi provode oslobođeni od obaveza i zadatah aktivnosti koje bi trebali postići. Ljudi sve više koriste slobodno vrijeme za aktivnosti koje im ne pružaju nikakav duhovni napredak, samorazvoj već trenutno zadovoljstvo i ushićenje. To je zamka postmodernog doba, gdje je izbor nepresušan, a opet su istinske vrijednosti kao vodilja sa samounapređenje minimalno prisutne.

11 Zaključak

“Od kocke se niko nije obogatio” je najčuvenija izjava, neki će je čak svrstati i u izreke, koja na prvi pogled i ne izgleda tako istinito, uvijek postoje oni koji će prepričavati svojim prijateljima kako su u bliskoj prošlosti osvojili neki iznos na kocki, dakle neko dobija.

Međutim ukoliko ovoj izjavi pristupimo Gidensovom “imaginacijom”(E. Gidens,2002:3) kao sociolozi, promatrajući je u širem kontekstu i iz drugog ugla, može se vidjeti da je neko u društvu uvijek na gubitku, zbog onoga koji je vrijeme proveo kockajući u sportskoj kladionici ili kazinu ili na najjednostavniji način koji današnje tehnološko doba omogućava klađenje online, ne morate ni da napustite svoj topli dom kako biste izgubili novac. Dovoljno je par klikova da ispraznite bankovni račun.

Pa čak i da je svoj račun napunio, na gubitku bi bila njegova porodica koja to vrijeme nije provela sa članom koji se kocka te samim tim i obratno.

Jasno je da je porodica prva na udaru negativnih posljedica koje kocka izaziva. Porodica kao osnovna jedinica društva odražava sliku o društvu.

Pa čak i da pojedinac nema porodicu, vrijeme i energija utrošena u kockanju je mogla biti usmjerena na neko kreativno stvaralaštvo ili neki čin pojedinca koji bi bio od pomoći svima u zajednici. Što daje zaključak da se od kocke niko nije obogatio te da je uvijek neko u gubitku bio to pojedinac, porodica ili čitava zajednica.

S obzirom da je tema utjecaja sportskih kladionica na ponašanje i kulturu življenja mladih u Sarajevu jako aktuelna već duže vrijeme u našoj zajednici, a znamo da je aktuelnost jedan od osnovnih kriterija prilikom izbora teme za istraživanje, odlučili smo istražiti ovu temu na području Grada Sarajeva. Također odlučili smo produžiti vrijeme istraživanja te pratiti kontinuitet ove društvene pojave u našem društvu.

Metode koje smo koristili u istraživanju su komparativna, kvalitativna, kvantitativna metoda i analiza sadržaja. Od tehnika istraživanja koristili smo anketu i intervju na uzorku od 500 ispitanika. Naša ciljna skupina su bili mladi na području Općine Stari grad, Centar, Novo Sarajevo, Novi Grad u dobi od 18-25 godina, a vrijeme istraživanja je trajalo pune 3 godine. Nakon što smo napisali nacrt istraživanja i odredili ciljeve istraživanja, definirali smo najvažnije pojmove koje smo koristili u istraživanju, a to su: kultura, sportsko klađenje,

mladi, ovisnost, agresivnost. Obzirom da je ovisnost o sportskom klađenju neizostavno i psihološki problem, konsultovali smo magistricu psihologije Aminu Džafić, te smo sa njom obavili intervju na ovu temu.

Zahvaljujući ovoj anketi došli smo do nekih zabrinjavajućih podataka, između ostalih i to da su đaci srednjih škola najčešći korisnici sportskih kladionica. Također smo došli do podataka da većina ispitanika odlazi u sportske kladionice više puta sedmično, pa čak i svaki dan o čemu se izjasnio ne tako mali broj ispitanika. Međutim podaci koji su izrazito zabrinjavajući govore da postoji veliki broj mladih ljudi koji svoju nervozu i agresivnost ispoljavaju prilikom gubitka, te da prema rezultatima ovog istraživanja, mladi ljudi koji su svjesni ovisnici o sportskim kladionicama, preovladavaju, i to je poražavajuća činjenica za društvo. Isto tako kulturni život mladih je sveden na minimum te većinu svog slobodnog vremena koriste kockajući ili ga troše u druge slične svrhe, što ostavlja mali prostor za napredak i usavršavanje naše omladine.

Treba napomenuti da kocka vuče i druge poroke za sobom kao što su narkomanija, alkoholizam, i razni drugi zakonski prijestupi koji su učestali u svakodnevnom životu mladih. Možda su pravi primjer države poput Albanije i Kosova koji kocku tretiraju jednako kao narkomaniju pa su je i zakonski zabranili. (<http://balkans.aljazeera.net/vijesti/potpuna-zabrana-kockanja-na-kosovu>, 11.04.2020.) Na taj bi način usmjerili aktivnosti i trošenje vremena mladih na druge stvari gdje se otvara prostor da do izražaja dođe njihova revolucionarnost te donesu promjene koje su potrebne našem društvu.

Rezultati ovog istraživanja su nas nagnali da preispitamo društvo u kojem živimo, te da počnemo više razmišljati o utjecaju kladionica na mlade ljude, koji sve više svog slobodnog vremena, ali i novaca ulažu u kladionice. Podatak da najviše srednjoškolaca vrijeme provodi u kladionici ukazuje i na problem blizine kladionica školama, kao i na nedostatak programa i prostora gdje bi mladi mogli kvalitetno provoditi slobodno vrijeme. Ono čemu se mi nadamo je da će lokalna zajednica učiniti više u prevenciji klađenja srednjoškolaca tako što će kladionice udaljiti od školskih igrališta, ali i pomoći u liječenju ovisnika o klađenju, tako što će se u svakoj općini formirati terapijske grupe, na čelu sa stručnim osobljem koje bi mladim ovisnicima o klađenju pomogli u prevladavanju svojih slabosti, te im ponudili korisne savjete za prevazilaženje krize u kojoj su se našli.

12 Bibliografija

Knjige

1. Bakić, Sarina, Demokratizacija kulture ili kultura demokratije, Časopis za obrazovanje
2. Buljubašić, S. Maloljetnička delinkvencija – II dopunjeno izdanje, Sarajevo 2008
3. odraslih i kulturu Božović, Ratko, 2007, Slobodno vrijeme i igra, pregledni članak, Nikšić.
4. Castells, Manuel (2000), Uspon umreženog društva, Golden marketing, Zagreb,
5. Cvitković, Ivan, (1981): RELIGIJE U BOSNI I HERCEGOVINI, Tuzla, IGTR0
6. Davor Č, Daniela K, Ivana M. ,2013. Kocka i mladi, MUP R. HRVATSKE Zagreb.
7. Dean, Duda- 2010. NADZIRANJE ZNAČENJA: ŠTO JE KULTURA U KULTURALNIM
8. Dodig, Dora, 2013, OBILJEŽJA KOCKANJA MLADIH I ODREDNICE ŠTETNIH
9. Fejzić-Čengić, F. (2009): Medijska kultura u BiH. Sarajevo:.
10. Dino. Đipa Mahir. Hadžić Mladen. Mijatović Mersad, Bukva, 2016, GLASOVI MLADIH
11. Dolo, Luj, 1999, Individualna i masovna kultura, Uvnersitaires de France, Paris.
12. Federalni zavod za statistiku,2017, Kultura i umjetnost, statistički bilten 277, Sarajevo.
13. Giddens, Anthony 2007, *Sociologija*, Nakladni zavod Globus, Zagreb
14. Jugović, Aleksandar, 2006, Naučni članak, TIPOLOGIJE DRUŠTVENIH DEVIJACIJA U DOMAĆOJ TEORETSKOJ MISLI, Beograd.
15. Kajoa, Rože, 1965, Igre i ljudi, Nolit, Beograd.
16. Kozjak, Boris, 2016, Kockanje: od dokolice do socijalne patologije Tim Press, Zagreb.
17. Kozjak, Boris,2008, Religija i kockanje, Soc. Ekol. Zagreb.
18. Kloskovska, Antonija, 2003, Sociologija kulture, KRUG 99, Sarajevo.
19. Leutar, Zdravka, Josipović, Ana, Marija, 2008, Neke dimenzije religioznosti mladih, Zagreb.
20. MLADI I DRUŠTVO- PITANJE IDENTITETA, 2010, bilten studija o mladima za mlade

21. Moreno, J. L. (1960). The Sociometry Reader. Beacon House.
22. Milić, Anđelka. (2007). SOCIOLOGIJA PORODICE. Beograd.
23. Huizinga, Johan 1992, Homo ludens o podrijetlu kulture u igri, NAPRIJED, Zagreb.
24. Haralambos, M., Holborn, M., 2002, Sociologija teme i perspektive, Golden marketing.
25. Skoko, Iko- Topić D, Stipić, Primorac, Marijan 2015, Problem ovisnosti o kladenju u Mostaru, Mostar,
26. Ratko R. Božović, 2010. Izazovi kulture, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića:, Novi Sad,
27. Sen, Amartya 2007, Identitet i nasilje, MASMEDIA, Zagreb,
28. Službene novine Federacije BiH, broj 48/15 i 60/15 ZAKON O IGRAMA NA SREĆU
29. Sociološki leksikon, 1992, „Savremena administracija“, Beograd.
30. Žiga, Jusuf, Đozić, Adib 2013, *Sociologija*, OFF-SET Tuzla
31. Žiga, Jusuf. Turčilo, Lejla, Osmić Amer ,Bašić Sanela, Džananović Mirašćija,N. Damir Kapidžić, Brkić Šmigoc Jelena 2015. Studija o mladima u Bosni i Hercegovini, FES, Sarajevo

Internet stranice:

1. http://vijestigorila.jutarnji.hr/gorilopedija/lifestyle/obrazovanje_i_psihologija/agresija_psihologija_definicija_agresivno_ponasanje_i_nasilna_komunikacija 15.01.2016.
2. Lutrija BiH, “Zakon o igrama na sreću 2015.”, https://www.lutrijabih.ba/lutrijaapp/assets/upload/documents/zakon_o_igrama_na_srecu_2015.pdf 18.01.2017.
3. Centar zdravlja, „Pregledi, dijagnoze i zahvati ovisnosti“ <http://www.centarzdravlja.hr/zdrav-zivot/pregledi-dijagnoze-i-zahvati/ovisnosti/?refresh=1> 18.01.2017. <http://fabrikaknjiga.co.rs/rec/64/235.pdf> 24.02.2017.
4. <https://www.bhdani.ba/portal/arhiva-67-281/177/t17711.htm> 24.02.2017.
5. <http://sarajevo.co.ba/kultura/> 03.03.2017.
6. <http://nvovijece.ba/index.php/informacije/razno/748-poloaj-mladih-u-bi> 14.03.2017.
7. http://www.aldi.ba/files/ALDI%20Analiza2007_2010_FINAL.pdf 15.03.2018.

8. <http://www.inmedia.ba/istrazivanja-bih-prva-u-evropi-po-broju-kladionica/>
21.07.2019.
9. <http://www.nezavisne.com/novosti/drustvo/U-BiH-vise-od-1500-kladionica/8498>
25.05.2017.
10. <http://www.poslovni.hr/after5/u-bih-registrirana-cak-1521-kladionica-39860>
03.04.2017.
11. <https://www.zenit.ba/sredstva-od-igara-na-srecu-za-promoviranje-tehnicke-kulture-i-inovacija/#> 14.10.2019.
12. <https://www.radiosarajevo.ba/metromahala teme/predstavljeni-rezultati-istrazivanja-o-ovisnosti-medu-mladima/242087> 26.10.2016.
13. <https://www.scribd.com/doc/234997113/Društvene-Institucije-Skripta-Sociologija>
28.09.2019.
14. <https://www.klix.ba/vijesti/bih/u-fbih-registrovane-2-443-kladionice-prosle-godine-kladionicari-uplatili-597-miliona-km/160225052> 10.01.2018.
15. <http://ba.n1info.com/Vijesti/a83234/BiH-ima-najvise-kladionica-u-Evropi.html>
08.12.2017.
16. <https://www.pravniportal.com/prikaz-izmena-zakona-o-igrama-na-srecu/>
27.05.2018.
17. http://pufbih.ba/v1/public/upload/files/DUG%20PREKO%2050000%20KM%20NA%20DAN%2030_06_2018_.pdf 13.07.2018.
18. (<http://balkans.aljazeera.net/vijesti/potpuna-zabrana-kockanja-na-kosovu> ,
11.04.2020.
19. <https://faktor.ba/vijest/hoce-li-inicijativa-o-udaljavanju-kladionica-na-1000-metara-od-skola-ostati-samo-slovo-na-papiru/70976>, 21.04.2020.
20. <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/6263/1/PitanjeidentitetauprozamaPetreH%C5%AFllove.pdf> , 16.09.2018.
21. <https://radiosarajevo.ba/metromahala teme/za-cetiri-godine-gradani-fbih-u-kladionicama-su-spiskali-vise-od-65-milijardi-km/364008> 16.04.2020.
22. https://skupstina.ks.gov.ba/sites/skupstina.ks.gov.ba/files/s.milavica_4.pdf
21.04.2020.
23. <https://www.mizbihac.ba/index.php/usluge/pogrebna-djelatnost/item/676-predstavljen-projekat-borbe-protiv-zla-ovisnosti-od-kockanja-koje-sprovodi-islamska-zajednica> 17.04.2020.)

24. <https://bhrt.ba/1015336/ks-kladionice-ce-uskoro-morati-biti-udaljene-kilometar-od-skola/> 21.04.2020.
25. www.kockajezlo.ba 22.04.2020.
26. <http://www.statistika.ba/?show=8#link3> 19.05.2019.
27. <https://www.face.ba/vijesti/bih/inzko-kladionice-u-bih-ne-oporezuju-se-realno-to-je-potrebourediti/13746?fbclid=IwAR12NiZn4inBrQcVt9KiB1q5fmSAY9LUe5wRXBwb8xuMFtrgcdONi1y8sw> 16.04.2020.

Biografija:

Student Dalifi Elvis je rođen 06.01.1993 godine u Dragašu općina Gora. Nakon završetka srednje Elektrotehničke škole za energetiku u Sarajevu sa odličnim rezultatom, akademske 2011/2012. godine upisuje dodiplomski studij Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, tačnije odsjek Sociologija, koji je znatno proširio njegovo znanje. Nakon dobijanja zvanja Bachelor sociologije, sa svim položenim ispitima u predviđenom roku, i kao redovan student, akademske 2014/2015. godine upisuje postdiplomski studij na istom fakultetu, odsjek Sociologija.

Prilog

Anketa

**UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA SARAJEVO
ODSJEK SOCIOLOGIJA**

ANKETNI UPITNIK ZA POTREBE NAUČNO-ISTRAŽIVAČKOG RADA U OKVIRU
KOLEGIJA METODOLOGIJA EMPIRIJSKIH ISTRAŽIVANJA

**KVANTIFICIRANJE UTJECAJA SPORTSKIH Kladionica NA PONAŠANJE
MLADIH U OPĆINI NOVO SARAJEVO**

Molimo Vas da odgovorite na sva pitanja iz ovog anketnog upitnika.

Anketa podrazumijeva anonimnost ispitanika, a koristit će se isključivo u znanstvene svrhe!
Unaprijed hvala!

1. Dob? _____
2. Spol? 1) ženski 2) muški
3. Mjesto stalnog prebivališta (navesti općinu)? _____
4. Nivo stečenog obrazovanja? 1) osnovna škola
2) srednja škola
3) viša škola
4) I ciklus studija
5) II ciklus studija
6) nešto drugo _____ (upisati odgovor).

Unutar anketnog upitnika preovlađuju pitanja kod kojih je ponuđen višestruki izbor odgovora, odgovarate zaokružujući slovo ispred odgovora koji preferirate.
Susrest ćete se i sa pitanjima na koja odgovarate opredjeljujući se između alternativnih ponuđenih odgovora DA i NE.

5. Kada ste prvi put počeli posjećivati sportske kladionice?
 - 1) prije manje od godinu dana
 - 2) prije godinu dana
 - 3) prije više od godinu dana
6. Ocijenite koliko vremena dnevno provodite u sportskoj kladionici?
 - 1) 0-30 minuta
 - 2) 31-60 minuta
 - 3) 2 sata
 - 4) više od 2 sata
7. Koliko puta sedmično idete u sportsku kladionicu?
 - 1) jednom
 - 2) dva puta
 - 3) od tri do šest puta sedmično
 - 4) svaki dan
8. Posjećujete li online kladionice?
 - 1) da

2)ne

9. Kada u sportskoj kladionici izgubim novac na nekoj od igara na sreću osjećam se....

- 1) tužno zbog izgubljenog novca
- 2) malo sam nervozan/a i agresivan/a
- 3) puno sam nervozan/a i ispoljavam svoju agresivnost
- 4) nešto drugo _____ (upisati odgovor)

10. Sportska kladionica za mene je mjesto gdje...

- 1) želim doći do lako zarađenog novca
- 2) želim da se zabavim (rekreativno)
- 3) želim da pobjegnem od svakodnevnice
- 4) nešto drugo _____ (upisati odgovor)

11. Smatrate li se ovisnikom o kladionici?

- 1)da
- 2)ne

12. Koji je vaš radni status?

- 1) nezaposlen
- 2) povremeno radim
- 3) u stalnom sam radnom odnosu kao radnik
- 4) u stalnom sam radnom odnosu kao poduzetnik

13. Ako ste nezaposleni koja je minimalna plata za koju bi ste radili?

- 1) 0-300 KM
- 2) 301-500 KM
- 3) 501-700 KM
- 4) 701-900 KM
- 5) ne bih radio/la za platu ispod 1000 KM

14. Kako provodite slobodno vrijeme?

- 1) bavim se sportom
- 2) družim se sa prijateljima

- 3) kulturno se uzdižem (gledam filmove, idem u pozorište, čitam knjige...)
- 4) provodim ga u kladionici
- 5) nešto drugo _____ (upisati odgovor).

Intervju

**UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA SARAJEVO
ODSJEK SOCIOLOGIJA**

INTERVJU ZA POTREBE NAUČNO-ISTRAŽIVAČKOG RADA U OKVIRU IZRADE
MAGISTARSKOG RADA

**KVANTIFICIRANJE UTJECAJA SPORTSKIH KLADIONICA NA PONAŠANJE I
KULTURU ŽIVLJENJA MLADIH U SARAJEVU**

Molimo Vas da odgovorite na sva pitanja iz ovog intervjuja.

1. Koliko dugo ste zaposlenik/ca na uplatnom mjestu.... U kladionici.....?
2. Iz Vašeg iskustva, ljudi koje starosne dobi najčešće posjećuju uplatno mjesto (Od 18 – 30; 30- 40; 40-50 godina).
3. Dali mladi igrači pokazuju neke znakove ovisnosti o kocki?
(ukoliko ih ima koji su?).
4. Kada igrači ostvare dobitak veći od 30,00 KM, koliko često odustanu odnosno nastave sa klađenjem.
5. Dali mladi igrači pokazuju neke znakove agresivnosti kada gube svoj novac?
(Ako pokazuju koji su?).
6. Dali mladi igrači prilikom gubitka vrše neki pritisak na Vas?
(Ako vrše, na koji način to rade).

7. Dali neki mladi igrači ulaze u s.k. pod dejstvom alkohola ,ili sa alkoholom, ili sa nekim psihoaktivnim supstancama ili dali pokazuju neke simptome te vrste...?
8. Koliko često igrači uplaćuju novac na svoj račun u svrhu online klađenja?
9. Vaš dojam o kulturi (ponašanje, jezik: kockarski slang, urednost, itd) kladioničara.
10. Koji su nedostaci izraženi na vašem radnom mjestu ? (socjalna i ekonomska prava, sigurnost, radno i slobodno vrijeme...)

**UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA SARAJEVO
ODSJEK SOCIOLOGIJA**

INTERVJU ZA POTREBE NAUČNO-ISTRAŽIVAČKOG RADA U OKVIRU IZRADE
MAGISTARSKOG RADA

**KVANTIFICIRANJE UTJECAJA SPORTSKIH KLADIONICA NA PONAŠANJE I
KULTURU ŽIVLJENJA MLADIH U SARAJEVU**
Molimo Vas da odgovorite na sva pitanja iz ovog intervjua.

-Iz vizure psihologije šta podstakne mlade da posjete kladionice?

-Kakav utjecaj to ima na njih, koje su posljedice toga (opasnosti ove ovisnosti)?

-Da li, i ako da zašto, mladi igrači pokazuju neke znakove agresivnosti kada gube svoj novac?

-Koraci pri liječenju ove ovisnosti?

Naziv odsjeka i/ili katedre: _____

Predmet: _____

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADOVA

Ime i prezime: _____

Naslov rada: _____

Vrsta rada: _____

Broj stranica: _____

Potvrđujem:

- da sam pročitao/la dokumente koji se odnose na plagijarizam, kako je to definirano Statutom Univerziteta u Sarajevu, Etičkim kodeksom Univerziteta u Sarajevu i pravilima studiranja koja se odnose na I i II ciklus studija, integrirani studijski program I i II ciklusa i III ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu, kao i uputama o plagijarizmu navedenim na web stranici Univerziteta u Sarajevu;
- da sam svjestan/na univerzitetskih disciplinskih pravila koja se tiču plagijarizma;
- da je rad koji predajem potpuno moj, samostalni rad, osim u dijelovima gdje je to naznačeno;
- da rad nije predat, u cjelini ili djelimično, za stjecanje zvanja na Univerzitetu u Sarajevu ili nekoj drugoj visokoškolskoj ustanovi;
- da sam jasno naznačio/la prisustvo citiranog ili parafraziranog materijala i da sam se referirao/la na sve izvore;
- da sam dosljedno naveo/la korištene i citirane izvore ili bibliografiju po nekom od preporučenih stilova citiranja, sa navođenjem potpune reference koja obuhvata potpuni bibliografski opis korištenog i citiranog izvora;
- da sam odgovarajuće naznačio/la svaku pomoć koju sam dobio/la pored pomoći mentora/ice i akademskih tutora/ica.

Mjesto, datum

Potpis
